

Komentari T-Mobile Hrvatska d.o.o. na:

- Analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu
- Odluku - tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu
- Test tri mjerila tržišta završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu
- Odluku - tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu
- Test tri mjerila tržišta pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža
- Odluku - tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža
- Test tri mjerila tržišta javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama
- Odluku - tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama

Travanj, 2009.

SADRŽAJ

1	Uvod.....	3
2	Osnovni komentari na provedene postupke utvrđivanja, određivanja i analize mjerodavnih tržišta.....	4
2.1	Pravna osnova postupaka utvrđivanja, određivanja i analiza mjerodavnih tržišta.....	4
2.2	Analiza utjecaja regulatornih obveza.....	4
2.3	Usklađenost regulatornih obveza.....	7
2.4	Predložena cijena završavanja (terminacije) poziva.....	8
3	Pojedinačni komentari.....	15
3.1	Komentari i prijedlozi izmjena koji se odnose na dokument „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“.....	15
3.2	Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža“.....	22
3.3	Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“.....	23
3.4	Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama“.....	23
3.5	Ostali komentari i prijedlozi izmjena dokumenata.....	23
4	Komentari i prijedlozi izmjena prijedloga odluka Vijeća Agencije.....	28
5	Zaključak.....	29

1 Uvod

Slijedom otvorene javne rasprave o dokumentima koji se odnose na analize mjerodavnih tržišta koje je provela Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije (dalje: Agencija), prijedlog odluka o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom i na prijedlog odluka o ukidanju regulatornih obveza, T-Mobile Hrvatska d.o.o. (dalje: T-Mobile) ovim putem koristi zakonsku mogućnost davanja mišljenja, primjedaba i prijedloga na predložene dokumente tijekom ove javne rasprave.

S obzirom na opsežnost dokumenata, neovisno o tome što je javna rasprava trajala dulje od 30 dana te uzimajući u obzir stajalište izneseno u smjernici Europske komisije¹ kako je opravdano trajanje javne rasprave u slučaju odluka koje se odnose na određivanje operatora sa značajnom tržišnom snagom 2 mjeseca, u svrhu detaljnijeg obrazlaganja mišljenja, primjedaba i prijedloga iz ovog dokumenta ovim putem ne samo da predložimo već zahtijevamo da Agencija sazove sastanak s predstavnicima T-Mobilea u što kraćem roku nakon završetka javne rasprave s obzirom na važnost analiza i testova tri mjerila koje je provela Agencija te njihov učinak na razvoj tržišta elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj, te razvoj hrvatskog gospodarstva u cjelini a kako je to navedeno u komentarima T-Mobilea.

---

¹ Commission guidelines on market analysis and the assessment of significant market power under the Community regulatory framework for electronic communications networks and service (2002/C 165/03), članak 145.

2 Osnovni komentari na provedene postupke utvrđivanja, određivanja i analize mjerodavnih tržišta

2.1 Pravna osnova postupaka utvrđivanja, određivanja i analiza mjerodavnih tržišta

U svrhu uklanjanja bilo kakve dvojbe prije svega željeli bismo Agenciji skrenuti pažnju na pravnu osnovu za provođenje predmetnih analiza i testova tri mjerila.

Člankom 128. stavak 2. Zakona o elektroničkim komunikacijama („Narodne novine“, br. 73/08.; dalje: ZEK) propisano je da do završetka postupaka iz članka 52. stavka 1. ZEK-a i određivanja, zadržavanja izmjene ili ukidanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom u skladu sa odredbama ZEK-a odnosno sve do trenutka dok Agencija ne donese odluke sukladno članku 56. ZEK-a, ostaju na snazi i primjenjuju se sve regulatorne obveze koje su određene ili propisane tim operatorima na temelju propisa koji su važili do stupanja na snagu ZEK-a odnosno Zakona o telekomunikacijama („Narodne novine“, br. 122/03., 158/03., 60/04. i 70/05.; dalje: ZOT) i podzakonskih akata donesenih na temelju ZOT-a.

Nesporno je pravo Agencije da utvrđuje tržišta podložna prethodnoj regulaciji sukladno članku 53. ZEK-a, ali Agencija ne može za to kao pravnu osnovu koristiti ZOT odnosno definicije tržišta temeljene na ZOT-u. U prilog tome govori i činjenica da je T-Mobile u nekoliko navrata od 2005. godine osporavao definiciju tržišta međusobnog povezivanja te regulaciju obveza T-Mobilea na tržištu pristupa bez prethodnog utvrđivanja i analize tog tržišta.

Primjena ZOT-a i podzakonskih akata donesenih na temelju ZOT-a dopuštena je samo u dijelu kojima su definirane regulatorne obveze do trenutka donošenja navedenih odluka. Sukladno tome, Agencija je obvezna donijeti odluke kojima se ukidaju sve regulatorne obveze temeljene na ZOT-u i podzakonskim aktima donesenim na temelju ZOT-a zbog pravne sigurnosti te izbjegavanja paralelne primjene propisa što bi bilo u suprotnosti sa člankom 134. ZEK-a te bi se moglo tumačiti protuustavnim ponašanjem.

Vežano uz zatraženo mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja (dalje: AZTN) u svezi donošenja odluka o ukidanju, određivanju, zadržavanju ili izmjeni određene regulatorne obveze te činjenicu da Agencija u vrijeme pokretanja javne rasprave o predmetnoj analizi nije zaprimila službeno očitovanje AZTN-a koje je, prema Agenciji, trebalo biti sastavni dio analize i testa tri mjerila, skrećemo pažnju da, s obzirom da je Agencija iskoristila svoje pravo iz članka 52. stavak 5. i 54. stavak 5. ZEK-a, bez navedenog mišljenja, a koje će biti dostavljeno tek nakon završetka ove javne rasprave, postavlja se pitanje opravdanosti provođenja javne rasprave bez predmetnog mišljenja AZTN-a, odnosno omogućivanja svim zainteresiranim stranama u postupku da daju svoja mišljenja, primjedbe i prijedloge u vezi s predloženim mjerama i zaključcima na kojima se iste temelje, u skladu s odredbama članka 22. ZEK-a.

Ako Agencija, na temelju mišljenja AZTN-a, izmijeni predložene odluke koje se nalaze na javnoj raspravi, zainteresirane strane u ovom postupku neće imati mogućnost očitovati se o istima, što je u suprotnosti s obvezom Agencije da provede javnu raspravu o svim odlukama i upravnim aktima od znatnijeg utjecaja na mjerodavno tržište prema članku 22. ZEK-a te takvo postupanje dovodi u pitanje cjelovitost i transparentnost predmetne analize, kao i testova tri mjerila.

2.2 Analiza utjecaja regulatornih obveza

Postupak provedbe analize pojedinog mjerodavnog tržišta od iznimne je važnosti, s obzirom da Agencija ovisno o zaključcima na temelju provedene analize pojedinog tržišta određuje, zadržava, izmjenjuje ili ukida pojedine regulatorne mjere sukladno članku 56. ZEK-a.

Kako se regulatorne obveze koje se određuju temeljem provedene analize tržišta i utvrđene nedostatnosti djelotvornosti tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu određuju za razdoblje do sljedeće analize tržišta,

navedeno znači da time Agencija zapravo izravno utječe na razvoj ne samo pojedinog mjerodavnog tržišta, nego i na cjelokupno tržište elektroničkih komunikacija u sljedećih nekoliko godina.

Stoga smatramo nužnim da Agencija s posebnom pažnjom razmotri opravdanost i način određivanja pojedine regulatorne obveze s obzirom da ista može imati bitan utjecaj na daljnju dinamiku razvoja tržišta, uzimajući pri tome u obzir i učinak postojećih regulatornih obveza na tržištu.

U tom smislu mišljenja smo kako u dokumentu koji je stavljen na javnu raspravu o provedenoj analizi tržišta nedostaje bitan dio koji bi se nadovezao na provedenu analizu podataka iz razdoblja od 2005.-2008. godine, a odnosi se na procjenu razvoja tržišta u razdoblju do sljedeće analize tržišta sukladno članku 52. stavku 2 ZEK-a, u slučaju sa i bez pojedinih regulatornih obveza koje se određuju.

Potvrdu za navedeno nalazimo i u dokumentu Europske komisije u kojem se navodi kako analize tržišta provedene od strane regulatora moraju uzeti u obzir i očekivani razvoj tržišta².

Pri tome smatramo kako bi bilo nužno obratiti pozornost na sljedeće:

- procjena realne vjerojatnosti da se u promatranom budućem razdoblju zaista i dogodi neki od pretpostavljenih „poremećaja“ na tržištu u slučaju da nije određena pojedina regulatorna obveza;
- ako se ocijeni kako je nametanje pojedine regulatorne obveze nužno, prije određivanja načina i detalja njene primjene nužno bi bilo napraviti analizu utjecaja takve mjere na promatrano tržište u razdoblju na koje se ista primjenjuje.

U predmetnoj analizi tržišta ne nalazimo elemente koji bi ukazivali da je takva detaljna i sveobuhvatna analiza zaista i provedena. Štoviše, pojedine potencijalne prepreke uzete su u obzir temeljem ERG dokumenta, bez da je napravljena analiza vjerojatnosti je li uopće realno da se iste dogode u zemljopisnoj dimenziji provedene analize tržišta, s obzirom na sadašnje stanje razvoja, kao i na predviđeni razvoj tržišta u Republici Hrvatskoj u razdoblju do sljedeće analize tržišta. Dodatno, radi omogućavanja stabilnosti poslovanja, smatramo kako je Agencije trebala jasno navesti i vremensku dimenziju u kojoj predviđa da će predložene regulatorne obveze biti na snazi, odnosno kada se planira provesti sljedeća analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu.

Nadalje, na primjeru predloženih regulatornih obveza nije vidljivo je li, i ako je, na koji način, analiziran utjecaj pojedinih regulatornih mjera u razdoblju do sljedeće analize tržišta. U slučaju određivanja cijene završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu nije vidljivo u kojem opsegu i kako je razmatrano trenutno gospodarsko stanje i stanje na području elektroničkih komunikacija u Republici Hrvatskoj s obzirom da je samo paušalno navedeno da je: „Agencija uzela u obzir tržišno stanje“ bez navođenja detalja o kakvom se tržišnom stanju radi.

Također, nije navedeno što se očekuje da će se postići predloženim kretanjem cijena završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu na analiziranom mjerodavnom tržištu, odnosno na cjelokupnom tržištu elektroničkih komunikacija.

U svrhu uklanjanja bilo kakve dvojbe i važnosti prethodno navedenog skrećemo pažnju Agenciji kako za operatore na tržištu nije dovoljna zaštita samo mogućnost predviđena odredbom iz članka 52. stavka 3. temeljem koje se može zatražiti i ranija provedba postupka analize tržišta ako se učini vjerojatnim da su nastale promjene koje imaju

---

² Explanatory note – Accompanying document to the Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services (C(2007) 5406) - „market analyses carried out by NRAs have to be forward-looking“

značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnom tržištu, s obzirom da do dovršetka novog postupka analize tržišta može doći do dalekosežnih negativnih učinaka na tržištu bez mogućnosti njihovog naknadnog ispravka putem raspoloživih regulatornih mjera iz ZEK-a.

U svezi spomenutog stanja gospodarstva u cijelosti u Republici Hrvatskoj i važnosti ICT sektora u održanju gospodarstva skrećemo pažnju na 7. EU Okvirni program 2008³ u kojem je navedeno da je ICT sektor bitan pokretač gospodarstva koji doprinosi rastu proizvodnje u iznosu od 40% odnosno čini ¼ općeg ekonomskog rasta u EU. U navedenom dokumentu istaknuto je da je ICT ključan sektor suvremenog gospodarstva i prvenstveni inovacijski pokretač u globalnim razmjerima.

Koliko je ICT sektor trenutno razvijen u Republici Hrvatskoj govori činjenica da se po ICT konkurentnosti Republika Hrvatska nalazi među prvih 50 zemalja na svijetu⁴ te je time dokazano koliko je bitan čimbenik hrvatskog gospodarstva⁵.

Nastavno na navedeno, nesporno je da je Agencija, kako je već rečeno, trebala prilikom analize uzeti u obzir cjelokupno gospodarsko stanje te utjecaj regulatornih obveza na sektor elektroničkih komunikacija kao dio ICT sektora i povezane industrije, a sve u svjetlu novog regulatorno-pravnog režima u Republici Hrvatskoj u kojem smo svjedočili 60 postotnom povećanju naknada za uporabu radiofrekvencijskog spektra te iznenadnim ispravicima podzakonskih akata kojima su se naknade za uporabu brojeva u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama povećale 10 puta, odnosno utjecaj novih regulatornih obveza na realizaciju planiranih prihoda i rashoda operatora pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža, te samim time i na realizaciju planiranih investicija u 2009. godini i investicija u razvoj NGN-a.

Uzimajući u obzir sve navedeno i činjenicu da će se regulatorne mjere koje se određuju temeljem ove analize moći revidirati tek po okončanju nove analize tržišta (a u ovom predmetnom slučaju je Agenciji za provedbu iste trebalo gotovo godinu dana), postavlja se pitanje jesu li regulatorne obveze koje proizlaze iz predmetnih analiza temeljene na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu i jesu li razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a i cjelokupno stanje na tržištu elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj odnosno ima li Agencija jasnu sliku postoji li zaista nužnost za pojedinu regulatornu obvezu. Ako je odgovor na to potvrđan, mišljenja smo da Agencija za svaku regulatornu obvezu mora imati jasnu viziju zašto i na koji način se treba primijeniti. U suprotnom, umjesto željenog postizanja djelotvornog tržišnog natjecanja moguće je da pogrešno određena regulatorna obveza dugoročno rezultira usporavanjem tržišnog natjecanja i umanjivanjem vrijednosti tržišta elektroničkih komunikacija i povezanih industrija, što bi se posljedično moglo negativno odraziti na cijene i razinu usluga za krajnje korisnike uzimajući pri tome "waterbed" efekt⁶ i gospodarstvo u Republici Hrvatskoj u cijelosti.

Drugim riječima, nametanje regulatornih obveza i kroz iste smanjenje cijene završavanja (terminacije) poziva na način predložen od strane Agencije nije prihvatljivo ukoliko isti postupci imaju isključivo kao cilj smanjivanje

³ 7th EU Framework Programme 2008

⁴ <http://www.konkurentnost.hr/jesteliznali.asp?ID=91>

⁵ Na stranicama Hrvatskog sabora (<http://www.sabor.hr/Default.aspx?art=27102&sec=17>) ukazano je na važnost ICT sektora te je objavljeno da se Europska komisija u svojoj Strategiji razvoja i istraživanja informacijsko-komunikacijskih tehnologija i inovacija pozvala na potrebu osiguranja uvjeta pogodnih za razvoj informacijskih tržišta. U tom kontekstu bitno je skrenuti pažnju i na Europski ekonomski plan obnove (dalje: Plan) u kojem su kao jedan od osnovnih stupova obnove EU od recesije navedene i smišljene investicije koje uključuju i investicije u infrastrukturu te omogućivanja pristupa Internetu. Jedna od mjera kojima se ovo postiže je smanjivanje regulatornih i administrativnih opterećenja. U tom kontekstu, a vezano uz buduće investicije, skrećemo pažnju i na sastanak predstavnika G20 zemalja (http://www.gsmworld.com/newsletter/newsflash/G20_Aide_Memoire.pdf) na kojem je komunicirana važnost operatora pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža i industrije u vrijeme recesije. U istome dokumentu istaknuta je nužnost postojanja predvidivog, stabilnog i sigurnog regulatornog okruženja kao osnove za daljnje investicije

⁶ "Waterbed" efekt se odražava na način da se gubitak prihoda operatora od usluga završavanja (terminacije) poziva kao veleprodajnih usluga kompenzira povećanjem maloprodajnih cijena usluga krajnjim korisnicima.

troškova i cijena te nisu analizirani „cost benefit“ analizom koja u sebi objedinjava sve rizike i negativne učinke regulacije cijena.

2.3 Usklađenost regulatornih obveza

Temeljem navedenog u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“, kako svaki od operatora u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama ima 100% tržišnog udjela na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu, smatramo kako bi i regulatorne obveze svih operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu trebale biti usklađene. Slijedom tako određenih tržišnih udjela na mjerodavnim tržištima smatramo neutemeljenim navoditi za Tele2 d.o.o. (dalje Tele2) kako nema jaki tržišni udio, a da T-Mobile i VIPnet d.o.o. (dalje: Vipnet) imaju.

S obzirom na utvrđeni isti tržišni udio sva tri operatora, te na činjenicu kako je od trenutka od kada je Tele2 dobio koncesiju do kraja razdoblja u kojem će se predložene regulatorne mjere primjenjivati proći skoro 8 godina smatramo kako nema osnove za uvođenje različitih regulatornih obveza.

Pri tome prvenstveno mislimo na dio koji se odnosi na izradu minimalne ponude uvjeta međupovezivanja i predloženu dinamiku snižavanja cijena završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu.

U dijelu koji se odnosi na obvezu izrade minimalne ponude uvjeta međupovezivanja prije svega ističemo da ista nije predviđena glavom VIII ZEK-a kao regulatorna obveza pa je njezina pravna osnovanost neoborivo sporna. Također, iz navedenog u predmetnoj analizi ne vidimo u čemu se sadržajno bitno razlikuje od obveze objave standardne ponude jer minimalna ponuda mora sadržavati podatke o tehničkim specifikacijama, mrežnim značajkama, cijenama usluga te rokovima i uvjetima ponude što u većem i najvažnijem dijelu pokriva obvezni sadržaj standardne ponude propisan Pravilnikom o standardnim ponudama („Narodne novine“ br. 37/09.).

Agencija predloženu obvezu objave minimalne ponude obrazlaže uzimanjem u obzir veličine operatora i broja zaposlenih, što smatramo neopravdanim s obzirom da navedeni „manji“ operator, neovisno o broju zaposlenih može izraditi standardnu ponudu kako je propisano Pravilnikom o standardnim ponudama. Osim toga, Tele2 je sklopio ugovore o međupovezivanju sa T-Mobileom i Vipnetom, a koji ugovori su sadržajno temeljeni na standardnim ponudama tih operatora. Ova činjenica govori u prilog tome da Tele2 može temeljem tih ugovora, a uzimajući u obzir sadržaj standardne ponude definiran Pravilnikom o standardnim ponudama izraditi istu. u roku od 2 mjeseca, a koji rok je određen za izradu minimalne ponude.

Podredno, ako je Agencija mišljenja da je Tele2 potrebno duže razdoblje za izradu standardne ponude, objava minimalne ponude u tom kontekstu može biti opravdana samo u prijelaznom razdoblju koje ističe izradom i objavom standardne ponude.

Vežano uz određivanje cijene završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu smatramo kako postupno uvođenje i povećavanje asimetrije cijena nije u skladu s europskom regulatornom praksom, odnosno preporukama da se ista ukine.

Naime, u dokumentu Europske komisije⁷ navodi se mišljenje kako operator koji je ušao na tržište kasnije i koji stoga ima manji tržišni udio može imati opravdanje za više cijene terminacije samo u ograničenom prijelaznom razdoblju. Nastavak primjene viših cijena terminacije ne bi bio opravdan nakon što je prošlo dovoljno dugo

⁷ Draft Commission Staff Working Document – Explanatory note – Accompanying document to the Commission Recommendation of [...] on the Regulatory Treatment of Fixed and Mobile Termination Rates in the EU

razdoblje u kojem se operator mogao prilagoditi tržišnim uvjetima i postati učinkovit s vremenom, te bi čak moglo obeshrabrili manje operatore u daljnjem nastojanju da povećaju svoj tržišni udio.

Naime, nakon što je tijekom ove godine smanjena cijena završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile i Vipnet mrežu došlo je do značajnije asimetrije (oko 22%), koja bi se prema predloženom kretanju cijena u „Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“ još dodatno povećala u prvoj godini nakon što se primijene nove regulatorne obveze.

Smatramo kako stvaranje još značajne asimetrije po donošenju odluka o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom nije utemeljeno s obzirom da je Tele2 na tržištu aktivan već 3,5 godine, da je u tom razdoblju gotovo u potpunosti pokrio područje Republike Hrvatske (sukladno navedenom u „Analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“), te je u tom relativno kratkom razdoblju uspio ostvariti i značajan tržišni udio od preko 10% (za što je operatorima u drugim državama kada su kao treći operator ulazili na tržište uglavnom bilo potrebno dulje razdoblje, a postoje i države u kojima niti nakon više od tri godine na tržištu treći operator još uvijek nije dostigao tržišni udio od 10%).

Konačno, ne smije se zanemariti niti činjenica da je Tele2 u trenutku ulaska na tržište samostalno predložio simetričnu cijenu završavanja (terminacije) poziva u svoju mrežu.

Stoga smatramo kako umjesto predloženog povećanja asimetrije u cijenama pojedinih operatora, iste treba zapravo postupno ujednačavati, na način da se sadašnja asimetrija (na snazi od 01.03.2009.) u sljedeće tri godine postupno smanjuje, odnosno da se za tri godine u potpunosti izjednači s cijenom završavanja (terminacije) poziva ostalih operatora u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama uzimajući pri tome u obzir navedeno u točki 2.4. komentara T-Mobilea.

2.4 Predložena cijena završavanja (terminacije) poziva

Cijena završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile mrežu značajno je umanjena (14,5%) Rješenjem⁸ Agencije od 26. siječnja 2009. godine, te se primjenjuje od 01.03.2009. Nova predložena cijena završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile mrežu temeljem „Analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“ predviđa novo još značajnije smanjenje od 16,7%, i to nakon samo nekoliko mjeseci od posljednje izmjene.

Predloženim sniženjem u razmaku od 3 mjeseca Agencija nije bila u mogućnosti sagledati učinak prvotnog sniženja cijene na tržišno natjecanje čime se dovodi u pitanje ostvarenje osnovnih načela regulacije iz članka 5. ZEK-a i stvara nesigurno pravno-poslovno ozračje za operatore koje sigurno ne dovodi do promicanja interesa korisnika usluga s obzirom na posljedice ovakve regulacije u kratkim vremenskim razmacima s obzirom na utjecaj iste na poslovne i investicijske planove operatora, a kako je to detaljnije na više mjesta obrazloženo u ovom dokumentu.

Većina komentara na primijenjenu metodologiju izmjene cijene završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile mrežu Agenciji je već poznata s obzirom da je metodologija koja je primijenjena u postupku analize već primijenjena tijekom postupka izmjene Standardne ponude pristupa mreži i međusobnog povezivanja T-Mobile Hrvatska d.o.o. za operatore i davatelje usluga ovlaštene za pružanje telekomunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj (dalje: Standardna ponuda). Ovdje ističemo da je nesporno je da je odluka o izmjeni Standardne ponude odluka od znatnijeg utjecaja na mjerodavno tržište te je Agencija, u skladu s odredbom članka 22. stavak 1. ZEK-a, o takvoj odluci, prije njenog donošenja, morala provesti postupak javne rasprave, što nije učinjeno. Agenciji je poznato i da je T-Mobile podnio upravnu tužbu i pokrenuo upravni spor pred Upravnim sudom Republike Hrvatske protiv

⁸ Klasa: 344-01/08-01/03310, Urbroj: 376-11-08-5

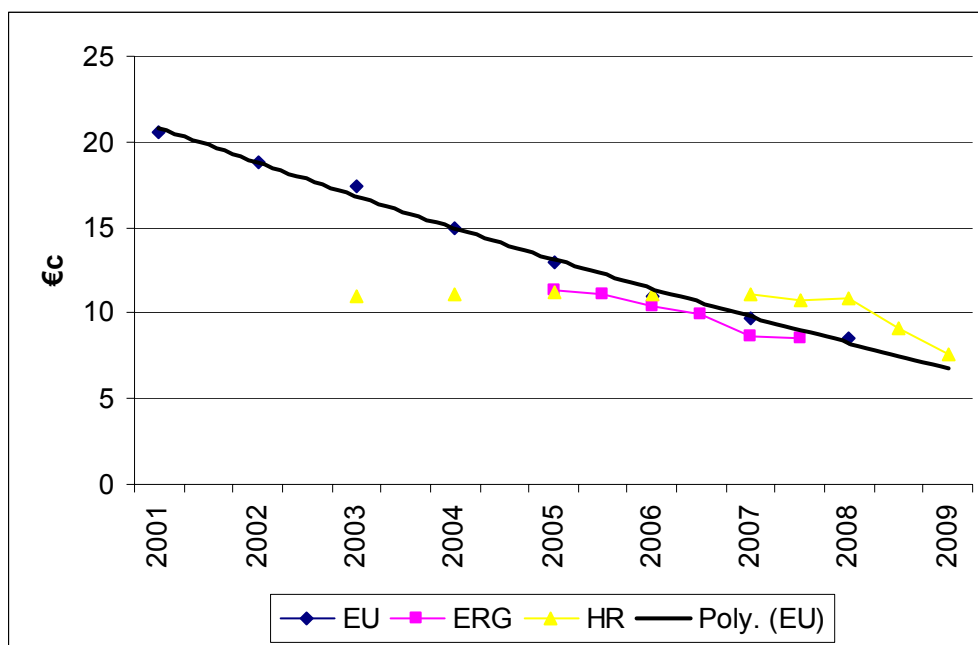
navedenog Rješenja. Navedenom upravnom tužbom T-Mobile, među ostalim, osporava ovaj upravni akt zbog nepravilno utvrđenog činjeničnog stanja, tj. upravo zbog primjene metodologije referentnih vrijednosti (benchmarka) u izračunu cijene završavanja (terminacije) poziva. Skrećemo pažnju da će, u slučaju da Upravni sud uvaži tužbu T-Mobilea i poništi Rješenje Agencije, cijeli postupak analize mjerodavnih tržišta koji se zasniva na ovoj metodi biti upitan. U nastavku ukratko izdvajamo osnovne komentare T-Mobilea na metodologiju predloženu od strane Agencije:

- pri korištenju metode referentnih vrijednosti, Agencija je u potpunosti zanemarila stupanj razvijenosti tržišta u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama, povijesno kretanje cijena terminacije u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama (kada je u Republici Hrvatskoj cijena završavanja (terminacije) poziva bila znatno ispod razine cijena u promatranim državama EU), razlike u volumenima prometa, populaciji i gustoći korisnika, broj stanovnika, geografska obilježja države i ostalo što sve utječe na topologiju i način izgradnje i održavanja mreža i kvalitetu usluge, a time i na određivanje konačne cijene terminacije. Provedba takve sveobuhvatne analize predstavlja zahtjevniji pristup, ali pruža mogućnost da se do trenutka kada će se primijeniti određivanje cijena završavanja (terminacije) poziva temeljem implementiranog troškovnog modela, uzmu u obzir svi relevantni pokazatelji koji bi ukazali na to koje se usporedne cijene završavanja (terminacije) poziva zapravo mogu smatrati referentnima u odnosu na Republiku Hrvatsku. Kada bi se identična metodologija određivanja cijena završavanja (terminacije) poziva primjenjivala u svim promatranim državama članicama Europske unije, tada bi u svim državama bila na snazi ista cijena. Navedeno međutim nije slučaj, čak štoviše postoje značajne razlike po pojedinim državama;
- Republika Hrvatska je država koja je trenutno u postupku pridruživanja Europskoj uniji i ne može se uspoređivati sa zapadnoeuropskim zemljama članicama EU. Realističnije mjerilo bilo bi uzeti u obzir zemlje u tranziciji s usporedivim ekonomskim pokazateljima kao u Republici Hrvatskoj, sličnom veličinom tržišta i stupnju liberalizacije/regulacije tržišta elektroničkih komunikacija. Najbliži primjeri mogli bi se naći u novim članicama EU, tj. u 10 država koje su se pridružile 2004., te Rumunjske i Bugarske. Ipak, i takvo mjerilo bi bez sumnje moralo biti prilagođeno na način da se uzmu u obzir specifičnosti hrvatskog tržišta;
- Agencija u svojoj metodologiji uzima u obzir samo dva najjača operatora u svim državama. Ako se izračunava prosječna cijena za pojedinu državu smatramo da bi se pri tome trebalo uzeti u obzir cijene završavanja (terminacije) poziva svih reguliranih operatora u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama u pojedinim državama;
- Agencija u svojoj analizi uzima omjer slabog i jakog prometa u omjeru 50%-50%, što je neadekvatno i ne odgovara realnoj razdiobi prometa. Štoviše, i Agencija opravdano za pojedina razdoblja koristi pojmove „vrijeme jakog prometa“ i „vrijeme slabog prometa“. Stoga je kontradiktorno tvrditi da se u vremenu jakog i slabog prometa ostvaruje jednak promet;
- s obzirom na postojanje naknade za uspostavu poziva ili drugih obračunskih jedinica (npr. naplata prve minute neovisno o trajanju poziva) u pojedinim državama, smatramo kako je pri određivanju referentnih vrijednosti ispravnije uzeti trominutni interval za izračun cijene završavanja (terminacije) poziva u pojedinoj državi;
- smatramo kako je pri određivanju cijena završavanja (terminacije) poziva posebnu pozornost potrebno obratiti na primijenjeni tečaj, kako pri preračunavanju eura u kune, tako i pri preračunavanju cijena završavanja (terminacije) poziva iz pojedinih nacionalnih valuta promatranih država u eure. Naime, u posljednjih nekoliko mjeseci došlo je značajnih tečajnih promjena, kako u Republici Hrvatskoj, tako i u većini novih članica EU. Na primjeru Republike Hrvatske Agencija je uzela srednji tečaj iz razdoblja u kojem je odnos eura i kune bio na najnižoj razini promatrano u odnosu na u preteklih nekoliko godina, a također znatno ostupa i od trenutno važećeg tečaja. Istovremeno, u više država članica EU došlo je do još značajnijih promjena tečaja (npr. Poljska, Mađarska), na način da je lokalna valuta izgubila na vrijednosti i do 30%. Na taj način u slučaju kada zapravo realno nije došlo do izmjene cijena završavanja (terminacije) poziva izražene u lokalnoj valuti, ista izražena u eurima zapravo daje privid kako je u međuvremenu došlo do značajnog smanjenja. Stoga ukoliko su referentne vrijednosti za pojedine zemlje izražene u eurima izračunate nakon što je došlo do deprecijacije, a kako istovremeno posljednja kretanja tečaja u Republici

Hrvatskoj nisu uzeta u obzir, dolazimo do zaključka kako takav izračun ide dvostruko na štetu operatora u Republici Hrvatskoj.

- ukazujemo na činjenicu kako je i podatke koje objavljuje Cullen International potrebno uzimati u obzir s pažnjom, s obzirom da smo u pojedinim slučajevima uočili odstupanja u odnosu na stvarne podatke cijene završavanja (terminacije) poziva za pojedine operatore (npr. upravo u slučaju prikaza cijene završavanja (terminacije) poziva u Republici Hrvatskoj).

Vezano uz povijesno kretanje cijena završavanja (terminacije) poziva, Agencija nije uzela u obzir i vremensku dimenziju kretanja cijena terminacije u EU i u Republici Hrvatskoj koja dovodi u pitanje izračun trenutne srednje vrijednosti cijena terminacija putem metode benchmarka. Ne uzevši to u obzir, Agencija je propustila sagledati akumulirani učinak smanjivanja cijena terminacije u EU i usporediti ga s cijenama terminacije u Republici Hrvatskoj u istom vremenskom okviru čime je ignorirala ekonomsku vrijednost cijene terminacije u Republici Hrvatskoj kroz vrijeme. Dovoljno je spomenuti da je npr. u razdoblju od 2003. do 2006/7. cijena terminacije u Republici Hrvatskoj bila niža u usporedbi s referentnim vrijednostima i do 60% te je u tu svrhu potrebno posebno uzeti u obzir dinamiku sniženja cijene terminacije u Republici Hrvatskoj.

Slika 1. Povijesni pregled kretanja cijene završavanja (terminacije) poziva u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama

Kao što smo već na početku ovog dokumenta naveli, u objavljenom dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“ nije vidljivo da je Agencija provela analizu utjecaja predloženih cijena završavanja (terminacije) poziva u pojedinu mrežu na mjerodavnom tržištu. Drugim riječima, nije činjenicama potkrijepljeno na koji način će predložena cijena završavanja (terminacije) poziva riješiti utvrđeni nedostatak djelotvornog tržišnog natjecanja, odnosno na koji je način predloženo kretanje cijene završavanja (terminacije) poziva usmjereno na promicanje djelotvornosti i održivog tržišnog natjecanja, te na ostvarivanje najvećih pogodnosti za krajnjeg korisnika.

Također, skrećemo pažnju da iznenadno i veliko smanjenje cijene završavanja (terminacije) poziva može imati učinak na investicije i na maloprodajno tržište.

Utjecaj navedenog sniženja cijene završavanja (terminacije) poziva na investicije odražava se na sljedeće načine:

- a) smanjenje predvidivosti i povećanja nesigurnosti regulatornog okruženja što posljedično povećava troškove financiranja
- b) nepovratne (sunk) investicije operatora – dugoročne investicijske odluke operatora temelje se na planovima stabilnog smanjenja cijene završavanja (terminacije) poziva.
- c) mrežno pokrivanje i evolucija – smanjenja u priljevu kapitala (cash flow) uslijed sniženja cijene završavanja (terminacije) poziva, a produljeno razdoblje povrata sredstava će otežati povećanje mrežnog pokrivanja i evoluciju prema mrežama sljedeće generacije (NGN i LTE)
- d) utjecaj na razvoj mobilnog broadbanda i digitalne dividende kao područja u koje se trenutno investira

U tom kontekstu ističemo da empirijski dokazi pokazuju da su investicije u tehnologiju elektroničkih komunikacija produktivnije od prosječnih investicija i imaju višu marginalnu produktivnost nego ostali oblici kapitala⁹.

Utjecaj navedenog sniženja cijene završavanja (terminacije) poziva na maloprodajno tržište odražava na sljedeće načine:

- a) negativni utjecaj na snižavanje maloprodajnih cijena-uslijed tzv. „waterbed“ efekta moguće je čak očekivati povećanje maloprodajnih cijena
- b) promjena poslovnih planova uslijed promjene regulacije a ne uslijed potreba krajnjih korisnika – dovodi se u pitanje održivost poslovnih modela u budućnosti
- c) subvencioniranje uređaja i smanjenje inovacija - tržište novih mobilnih uređaja i povezane industrije može biti ozbiljno ugroženo, inovacije u mobilnoj industriji ovise o razvoju novih uređaja što je osnova za subvencioniranje istih

Naime, samo smanjenje cijena završavanja (terminacije) poziva, temeljem određenih projekcija, može biti većim dijelom u kratkom razdoblju preneseno na krajnje korisnike. Takvo smanjenje maloprodajnih cijena za pozive prema pokretnim mrežama kratkoročno će zasigurno ispuniti uvjet ostvarivanja pogodnosti za krajnjeg korisnika. Međutim upitno je može li predložena mjera utjecati na razinu održavanja učinkovitog tržišnog natjecanja. Pri tome prvenstveno mislimo na činjenicu da ako se smanjenje cijene završavanja (terminacije) poziva zaista većim dijelom prenese na krajnje korisnike, operatori kojima su time smanjeni troškovi, istovremeno ili vrlo brzo u istoj mjeri će imati smanjene prihode zbog nižih maloprodajnih cijena. U slučaju operatora u nepokretnim mrežama navedeno bi moglo imati još i veći utjecaj s obzirom da će niže cijene poziva prema pokretnim mrežama dodatno pospješiti fiksno-mobilnu substituciju.

Takva ubrzana substitucija dovest će do potrebe za povećanjem investicija za proširenje mrežnih kapaciteta u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama kako bi se zadovoljila visoka kvaliteta pružanja usluge, a što za posljedicu može imati umanjene investicija za razvoj novih tehnologija (NGN i LTE).

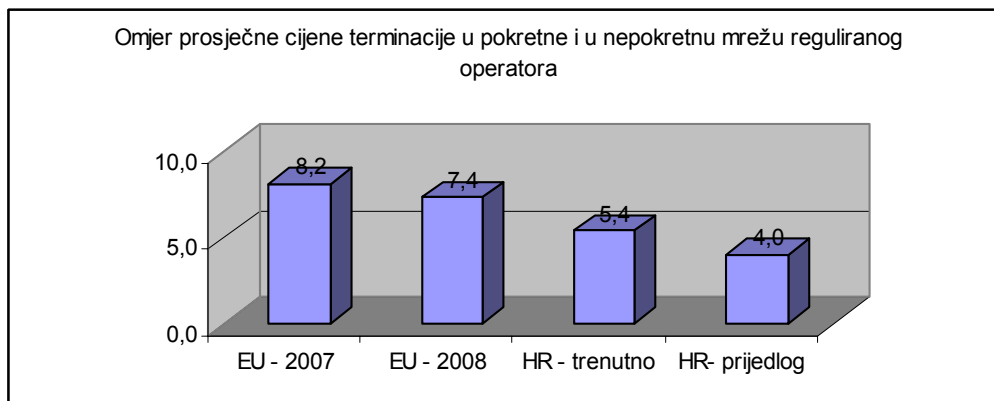
Također, usporedbom prosječnih cijena terminacije poziva u pokretne i nepokretne mreže (na nacionalnoj razini)¹⁰ slijedi kako je u državama članicama EU cijena terminacije u pokretne mreže bila 7,4 puta viša nego cijena terminacije u nepokretne mreže.

Ako se na primjeru Republike Hrvatske napravi ista usporedba dolazi se do zaključka da je trenutni omjer cijene terminacije poziva u pokretne i cijene terminacije poziva u nepokretne mreže (na nacionalnoj razini, bez naknade za uspostavu poziva i u razdoblju jakog prometa) 5,4.

⁹ Canning 1999

¹⁰ Progress report on the single European electronic communications market 2008 (14th Report), SEC(2009) 376

Stoga smatramo kako temeljem usporedne europske regulatorne prakse nema osnove za daljnje smanjenje kako je predloženo regulacijom cijena terminacije poziva u pokretne i nepokretne mreže iz razloga što bi tada navedeni omjer bio još i manji (4,0).

Slika 2. Usporedba cijena završavanja (terminacije) poziva u pokretnim mrežama i cijene završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama

Skrećemo pažnju i na činjenicu kako su se slijedom posljednjih regulatornih aktivnosti Agencije i nadležnog Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, operatorima pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama od početka 2009. godine povećale naknade za uporabu radiofrekvencijskog spektra za 60%. U tom kontekstu ponovno značajno snižavanje cijene završavanja (terminacije) poziva u ovoj godini stvara još veći pritisak na T-Mobile s obzirom na realizaciju planiranih prihoda i rashoda, te samim time i na realizaciju planiranih investicija u 2009. godini.

Nastavno na sve navedeno tražimo da se cijena završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile mrežu zadrži na trenutnoj razini, odnosno da iznosi 0,672 kn/minuti u razdoblju od godine dana od dana objave standardne ponude T-Mobilea, odnosno najmanje do 01.08.2010. godine, ovisno o tome kada će Agencija donijeti odluku iz članka 56. ZEK-a.

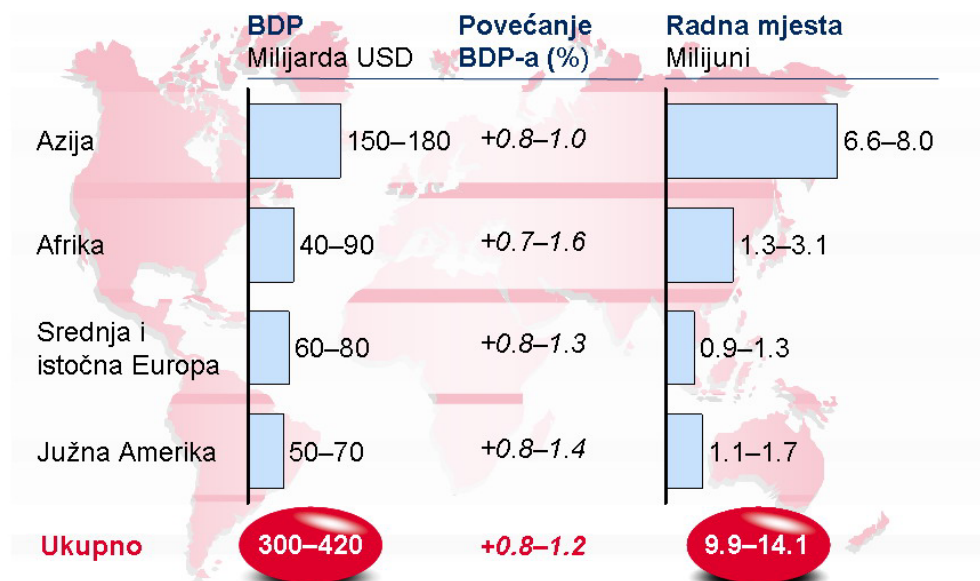
Na taj način realizacija planiranih investicija u ovoj godini ne bi dodatno bila dovedena u pitanje ovim smanjenjem cijena završavanja (terminacije) poziva.

U suprotnom, ne samo da se ugrožava razina planiranih investicija za 2009. godinu, nego se smanjuje i vrijednost tržišta, te se smanjuju iznosi plaćanja na tržištu elektroničkih komunikacija (međuoperatorska plaćanja, prihodi od krajnjih korisnika) koji čine osnovicu za oporezivanje, a što posljedično nadalje utječe i na iznose PDV-a i poreza na dobit koji se uplaćuju u korist državnog proračuna u trenutku kada se traže načini da se barem zadrži razina planiranih prihoda državnog proračuna. Drugim riječima, donošenje predloženih mjera rezultiralo bi smanjenjem navedenih prihoda u iznosu od nekoliko desetaka milijuna kuna.

Potrebno je naglasiti da investicije operatora mogu imati eksponencijalni utjecaj na rast BDP-a te mogu imati ulogu u ublažavanju utjecaja globalne recesije. Na slici 3. prikazani su direktni utjecaji ubrzanog razvoja mobilnog broadbanda, rasta BDP-a i stvaranja novih radnih mjesta. Svaka daljnja otegotna okolnost za investicije rezultirat će negativnim makroekonomskim efektom na više razina. Kao primjere navodimo smanjenje sredstava iz kojih se financira državni proračun, dodatno smanjenje rasta odnosno pad BDP-a, umanjivanje razvoja tržišta elektroničkih komunikacija.

Apsolutno i relativno povećanje pojedinačno u svakoj regiji*

TOP-DOWN PROCJENA

* Pretpostavke: Pokretni širokopolasni pristup internetu dostiže današnji nivo penetracije nepokretnog širokopolasnog pristupa internetu zapadne Europe (54%); 10%-tno povećanje penetracije mobilnog širokopolasnog pristupa internetu dovodi do 0,5% povećanja BDP-a; elastičnost zapošljavanja je 0,5%

Slika 3. Utjecaj razvoja i investicija u pokretni širokopolasni pristup internetu¹¹

Također, skrećemo pažnju na dokument Europske komisije¹² vezano uz pronalaženje izlaska iz sadašnje ekonomske recesije u kojem je između ostalog navedena potreba davanja poticajnih sredstava u razvoj širokopolasnog pristupa internetu kao sektora koji treba potaknuti razvoj gospodarstva svake države članice i EU u cijelosti. Ako se u ovom trenutku, s obzirom na sve poteškoće u gospodarstvu Republike Hrvatske i prioritete u rješavanju pojedinih pitanja, ne mogu očekivati značajniji poticaji od strane države za poticanje razvoja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj, kao što je slučaj u Europskoj uniji, smatramo nužnim barem ne donositi odluke koje bi pridonijele daljnjem povećanju iznosa godišnjih naknada koje operatori moraju plaćati, odnosno odluke koje bi rezultirale drastičnim smanjenjima planiranih prihoda operatora (npr. kroz snižavanje cijena završavanja (terminacije) poziva).

¹¹ Izvor: McKinsey & Company "Mobile broadband for the masses: regulatory levers to make it happen" February 2009

¹² Communication from the Commission to the European Council, A European Economic Recovery Plan, COM(2008) 800 final. Izdajamo ovdje i nekoliko ključnih poruka iz navedenog dokumenta vezano uz pronalaženje izlaska iz sadašnje ekonomske recesije:

- smanjenje regulatornih i administrativnih opterećenja na poslovanje – takve reforme pridonose povećanju produktivnosti i ojačavaju konkurentnost
- poboljšavanje okvirnih uvjeta za buduća ulaganja, smanjenje administrativnih opterećenja i ubrzanje inovacija
- potreba za ubrzanjem investicija u infrastrukturu, između ostalog i u brze ICT mreže. Time ne samo da se pomaže sektoru izgradnje, nego se omogućava dugoročno održiv potencijal rasta Europe
- brzi internet za sve – strategija širokopolasnog pristupa internetu treba omogućiti ubrzanje nadogradnje i proširenja mreža. Strategija će biti podržana od strane javnih fondova kako bi se omogućio širokopolasni pristup u područjima u kojima je slabija pokrivenost ili u kojima zbog visokih troškova ne bi isto bilo pruženo. Cilj je dostizanje 100%-tne pokrivenosti brzim internetom do 2010. godine. Dodatno države članice trebaju promicati tržišno investiranje u optičke mreže i podržati prijedlog Komisije da se oslobodi spektar za bežični širokopolasni pristup internetu. Za navedene mrežne investicije Komisija namjerava usmjeriti 1 milijardu eura u 2009/10 godini.

T-Mobile se ne protivi da se temeljem Analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu odredi kretanje cijena završavanja (terminacije) poziva za sljedeće trogodišnje razdoblje, s obzirom da isto daje mogućnosti i sigurnost poslovnog planiranja u tom razdoblju. Međutim, smatramo kako snižavanje cijena završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu na godišnjoj razini ne bi trebalo biti veće od 10%, pri čemu se treba uzeti u obzir visina cijena u EU koje mogu posljedično prouzročiti i niži postotak smanjenja, posebno ne prije nego se implementiraju troškovni modeli od strane operatora i Agencije.

EU praksa sniženja cijena završavanja (terminacije) poziva pokazuje da regulacija Agencije odskace od EU prakse			
		Smanjenje MTR (%)	Vrijeme (godine)
	Austria	49%	3
	Denmark	30%	5
	Finland	45%	4
	France	56%	5
	Germany	45%	5
	Italy	30%	3
	Ireland	20%	5
	Netherlands	45%	5
	Norway	32%	5
	Spain	44%	5
	Sweden	48%	4
	UK	40%	5
	Croatia	29%	1

- Da bi operatori mogli dugoročno planirati, potrebno je definirati trogodišnji "glide-path", kako je to učinjeno u EU
- HAKOM-ov pristup, nasuprot, nema viziju te stvara dodatnu nesigurnost za operatore zbog:
  - Nepostojanja dugoročnog pristupa
  - Ne uzimanja utjecaja inflacije i trenutnog stanja gospodarstva
  - Nejasna formula/model (troškovni) izracuna

Slika 4. EU praksa sniženja cijena završavanja (terminacije) poziva potvrđuje da regulacija Agencije odskace od EU prakse koja uključuje dugoročnu perspektivu smanjenja cijene završavanja (terminacije) poziva

3 Pojedinačni komentari

3.1 Komentari i prijedlozi izmjena koji se odnose na dokument „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“

- poglavlje 2.2. točka 1. posljednji odlomak - predlažemo brisati „*prethodno regulirati, a samim time i*“. Naime, tek nakon što Agencija procijeni postoje li na mjerodavnom tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom, odnosno postoji li djelotvorno tržišno natjecanje na tom tržištu, u mogućnosti je odrediti regulatorne obveze. Shodno tome, kao i temeljem navedenog niže u komentarima na točke 2. i 3. poglavlja 2.2. u dodatnim komentarima na sve dokumente, predlažemo navedenu izmjenu.

- poglavlje 5.3.1.1.2. a) Pozivi na fiksne brojeve, odlomak 1. - s obzirom je u međuvremenu snižena cijena završavanja (terminacije) poziva u pokretne mreže za operatore u T-Mobile i Vipnet smatramo kako bi ipak bilo ispravnije navesti važeću cijenu, posebno zato što se u tekstu navedenu cijenu ne povezuje s nekim prethodnim razdobljem za koje su prikupljeni podaci o cijeni terminacije.

- poglavlje 5.3.1.1.2. b) i d) – nije razvidno kako je Agencija došla do podatka da trajanje prosječnog razgovora u Republici Hrvatskoj iznosi 3 minute. Smatramo taj podatak netočnim jer prema našim podacima prosječni razgovor u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama traje ispod 1 minute.

- poglavlje 5.3.4. odlomak 2. prva i posljednja rečenica – potrebno je da Agencija pojasni što podrazumijeva pod navodima iz prve rečenice ovog odlomka jer je nerazumljivo o kakvoj se zamjenjivosti na strani ponude na veleprodajnoj razini radi. Također, i posljednja rečenica ovog odlomka je nerazumljivo sročena s obzirom da nije dovoljno jasno navedeno na kojeg korisnika se u pojedinom slučaju misli, odnosno što bi pojedini operator zapravo nudio u navedenom slučaju. Tek po pojašnjenju istih moguće ih je komentirati.

- poglavlje 5.4.1. odlomci 3. i 4. – Agencija treba uzeti u obzir i činjenicu da iako su 2G i 3G mreža *tehnološki neutralne*, imaju različite pristupne radio mreže te stoga i drugačije troškove, što Agencija treba uzeti u obzir u analizi.

- poglavlje 7 u cijelosti – mišljenja smo da iz podataka prikazanih na slikama (grafovima) nije razvidno da li se isti odnose na promet između pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža ili su omjeri izračunati temeljem ukupnih minuta na cjelokupnom tržištu elektroničkih komunikacija (nepokretnom i pokretnom). Bez dodatnog objašnjenja tih podataka od strane Agencije, nije moguće procijeniti ispravnost pojedinih zaključaka Agencije.

- poglavlje 7.1.2. – s obzirom da je uz sliku 5. navedeno kako se ista odnosi na udjele operatora po prihodima predlažemo isto ispraviti i u tekstu. Kako se u ovom poglavlju govori o tržišnim udjelima smatramo kako se o potrebi za mogućim regulatornim mjerama može govoriti tek u poglavlju koje slijedi nakon što Agencija procijeni ima li neki od operatora značajnu tržišnu snagu. Stoga predlažemo sljedeću izmjenu:

„Slika 5. pokazuje udio pojedinih operatora po prihodima od usluge završavanja (terminacije) poziva iz svih nacionalnih mreža (pokretnih i nepokretnih). Međunarodni pozivi nisu uključeni s obzirom da nisu sastavni dio tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu. Kao što je i vidljivo iz gornjeg grafikona, tržišni udjeli T-Mobilea i Vipnet-a su vrlo slični uzevši u obzir ukupan prihod od završavanja (terminacije) poziva u njihovu mrežu. Iz navedenog Agencija zaključuje da su T-Mobile i Vipnet po tržišnoj snazi vrlo slični. Međutim, Tele2 ima relativno niski tržišni udio odnosno postoji velika razlika u prihodima koje ostvaruje Tele2 kao treći operator na tržištu u odnosu na Vipnet i T-Mobile.“

- poglavlje 7.2., komentar na navedeno u odlomku 1. – slike 7., 8. i 9. ukazuju na to da operator s većom korisničkom bazom ima i veći udio dolaznog prometa u odnosu na operatora s manjom korisničkom bazom. Međutim, navedene slike i prikazani udjeli ne potvrđuju izneseno mišljenje kako je broj odlaznih poziva znatno veći što je korisnička baza jednog pokretnog operatora manja u odnosu na drugog operatora.

Naime:

- udjeli dolaznog prometa operatora i odgovarajući udjeli broja korisnika nisu razmjerni
- udjeli dolaznog prometa Vipneta i Tele2 u odnosu na T-Mobile su sumjerljivi, iako se njihovi udjeli broja korisnika značajno razlikuju
- u razdoblju od 2007/1 do 2008/1 udio dolaznih poziva Tele2 opada iako je u tom razdoblju kontinuirano povećavao broj korisnika

S obzirom na navedeno očito je kako se ne može tvrditi da udio broja korisnika pojedinog operatora značajno utječe na broj dolaznih poziva iz drugih mreža. Naime, u slučaju korisnika operatora s manjim brojem korisnika koji podjednako prima i započinje pozive, logično je da će taj korisnik imati više poziva u druge mreže, ali će isto tako i primati više poziva iz tih mreža.

Stoga veličina korisničke baze može imati značajan utjecaj samo na količinu on-net poziva, što je potvrđeno i u poglavlju 7.3.

- poglavlje 7.2., komentar na navedeno u posljednjem odlomku – zaključak naveden u ovom odlomku potvrđuje komentar naveden u odnosu na prvi odlomak ovog poglavlja. Nadalje, s obzirom da nije ni sa čim obrazloženo, nejasno je temeljem čega se razlika od 5% smatra vrlo sličnim udjelom, a razlika od 10% asimetrijom koji postotak proizlazi iz slike 15.

Nadalje, u vezi određivanja je li pojedini operator net-payer ili nije skrećemo pažnju na komentar na poglavlje 7.4.

- poglavlje 7.3., komentar na navedeno u odlomku 1. – mišljenja smo kako temeljem navedenog u ovom poglavlju nije razvidna izravna povezanost porasta prometa unutar vlastite mreže sa smanjenjem prometa koji završava u drugim mrežama, a što se navodi u prvom odlomku ovog poglavlja čime se dovodi u pitanje osnovanosti primjene ekonomije razmjera i zaključak na temelju primjene iste u ovom poglavlju. Agencija je trebala detaljnije opisati primjenu ekonomije razmjera što je nemoguće prije uvođenja troškovnog modela i izračuna stvarnog troška operatora.

- poglavlje 7.4.– na navedenim grafovima se prikazuju omjer dolaznih i odlaznih poziva, a u tekstu se uspoređuju plaćanja. Pri zaključivanju je li određeni operator „net payer“ ili nije treba se uzeti u obzir i činjenica postojanja asimetrije cijena završavanja (terminacije) poziva među operatorima odnosno da Tele2 za isti volumen prometa naplaćuje više odnosno ima veće prihode.

Vidljivo je da kroz godine udio dolaznih poziva T-Mobilea i Vipneta opada pa ne postoji osnova, uzimajući u obzir da udio Tele2 raste, za tvrdnju da je Tele2 u podređenom položaju. Nadalje, Agencija koristi iste argumente kako bi tvrdila da T-Mobile i Vipnet nisu „net-payeri“ a da Tele2 jest „net-payer“ odnosno navodi da se operator može ili ne može smatrati „net-payer-om“ „iz razloga što u odnosu na ukupnu količinu prometa više naplaćuje, nego što plaća za uslugu završavanja (terminacije) poziva“ što dovodi u pitanje točnost navedenog dijela analize i zaključke izvedene iz iste.

- poglavlje 7.5. komentar na navedeno u 2. odlomku – mišljenja smo kako razlika u pokrivanju između T-Mobilea i Vipneta u odnosu na Tele2 nije toliko velika da bi se moglo reći kako Tele2 ostvaruje manje ekonomije razmjera. Navedeno posebno dolazi do izražaja ako se uzme u obzir i pokrivanje UMTS signalom gdje je pokrivanje Vipneta

još značajnije manje od ostalih operatora, a gdje nije navedeno kako bi Vipnet u tom slučaju ostvarivao manje ekonomije razmjera.

Dodatno, smatramo kako se u navedenom slučaju korištenje usluge nacionalnog roaminga pri ostvarenom pokrivanju od 91% ne može automatizmom povezivati s manjom ekonomijom razmjera, a da pri tome nije analiziran slučaj izgradnje vlastite mreže umjesto korištenja uslugom nacionalnog roaminga i njegova povezanost s ekonomijom razmjera.

- poglavlje 7.6. odlomak 1. Iz Tablice2 jasno se vidi da asimetrija cijena završavanja poziva postoji još od 2006. godine.

- poglavlje 7.6. odlomak 2. - Tele2 je sam, barem u slučaju pregovora s T-Mobileom, predložio cijenu završavanja (terminacije) poziva u Tele2 mrežu, koju je T-Mobile prihvatio. Stoga je pogrešno reći da je Tele2 svoju cijenu prihvatio. Ispravno je reći kako je Tele2 odredio iste cijene završavanja (terminacije) poziva kao postojeći operatori. Stoga predlažemo da ovaj odlomak glasi:

„Iz navedene tablice je vidljivo da na tržištu postoje tri pokretna operatora koji su međusobno povezani. Tele2 je s komercijalnim radom započeo u listopadu 2005. godine na način da je odredio iste cijene završavanja (terminacije) poziva kao postojeći operatori na tržištu u tom trenutku, T-Mobile i Vipnet.“

Također, smatramo kako je početak liberalizacije u pokretnim mrežama u Republici Hrvatskoj započeo ulaskom Vipnet-a na tržište.

- poglavlje 7.6., komentar na navedeno u posljednjem odlomku - nejasno je što je kriterij temeljem kojeg Agencija smatra da postoji ili ne postoji asimetrija. Nadalje, u međuvremenu cijene završavanja (terminacije) poziva T-Mobilea i Vipneta, značajno su smanjene te smatramo kako u ovom trenutku nedvojbeno postoji asimetrija cijena.

- poglavlje 7.7., komentar - smatramo kako položaj „slabijeg“ i „jačeg“ operatora nije ispravno tako jednodimenzionalno tumačiti. Postoji više mogućih načina privlačenja korisnika, od kojih je cijena on-net ili off-net poziva samo jedan od načina. Također, cijene on-net i off-net poziva su različite u pojedinim tarifnim paketima (a koje nisu sve u ovom poglavlju navedene, odnosno napravljen je izbor isključivo onih tarifa koje idu u prilog navedenom od strane Agencije) i ovise o više drugih elemenata.

S obzirom da je određivanje maloprodajnih cijena u potpunosti u domeni „slabijeg“ operatora, smatramo kako će neovisno o stupnju regulacije u konačnici zarada na maloprodajnim paketima ovisiti o razini maloprodajnih cijena tog operatora. Naime, ukoliko se i smanje cijene završavanja (terminacije) poziva, u slučaju istovremenog smanjenja maloprodajnih cijena od strane „slabijeg“ operatora, njegova zarada se ne mora nužno povećati, štoviše može se smanjiti.

U tom smislu smatramo kako je neopravdano navoditi kako je „slabiji“ operator u podređenom položaju. Međutim, čak i kad bi bio, upitno je bi li mu u tom slučaju značajno pomogla regulacija cijene završavanja (terminacije) poziva. Navedeno potvrđuje i činjenica kako su neovisno o tome što su T-Mobile i Vipnet regulirani od trenutka ulaska Tele2 na tržište, Agencija ipak mišljenja kako je Tele2 „slabiji“ operator.

Također, dokazivati tu tvrdnju nepotpunim navođenjem tarifnih paketa (nisu navedene sve tarife i paketi, nije navedena naknada za uspostavu poziva, te obračunska jedinica) te njihovim uspoređivanjem bez uzimanja u obzir korisničkog ponašanja, vrlo je površno te se dovode u pitanje zaključci iz ovog poglavlja.

- poglavlje 8.4., komentar na odlomak 2. - s geografskom pokrivenošću od 89%, odnosno populacijskom pokrivenošću od 91% (navedeno u poglavlju 7.5.) može se smatrati kako je gotovo cijeli teritorij Republike

Hrvatske pokriven, te isti ne predstavlja značajnu razliku u pokrivanju Tele2 u odnosu na pokrivanje T-Mobilea ili Vipneta, odnosno navedeni pokazatelj ne predstavlja parametar koji ukazuje na razliku u iskorištavanju ekonomije razmjera.

- poglavlje 8.5., odlomak 2. - implementacija funkcionalnosti u mreži za potrebe nacionalnog roaminga je itekako zahtjevna i kompleksna, te je povezana i sa značajnim ulaganjima u mrežu kako bi se isto moglo omogućiti. Nadalje, potpuno bi pogrešan bio i zaključak kako pružatelj nacionalnog roaminga nema nikakav trošak pri korištenju T-Mobile mreže od strane krajnjih korisnika Tele2. Konačno, nije ničim potkrijepljena niti tvrdnja kako je Tele2 utrošio „značajna financijska sredstva“ za usluge nacionalnog roaminga, štoviše moglo bi se dokazati kako je korištenjem nacionalnog roaminga Tele2 u prilici smanjiti svoje troškove (npr. samo kao jedan primjer - ne mora izgrađivati osnovne postaje za područja pokrivanja koja ne bi rezultirala povratom sredstava za takvu investiciju). Stoga predlažemo brisanje ovog odlomka.

- poglavlje 8.6., komentar - cilj analize tržišta ne bi trebalo biti samo konstatiranje što je bilo u prošlosti nego i procjena smjera razvoja tržišta u razdoblju na koje će se provedena analiza i moguće regulatorne mjere odnositi. U tom smislu za analizu toga što će se događati u sljedeće tri godine relevantno bi trebalo biti - mora li Tele2 sukladno svojim obvezama i dalje izgrađivati mrežu kako bi ostvario propisano pokrivanje, koliko frekvencija i u kojim frekvencijskim područjima koristi i slično. Slijedom navedenih pitanja u ovom trenutku ne vidimo značajne razlike u polazišnim osnovama između pojedinih operatora, a koje bi imale utjecaj na razvoj tržišta u sljedeće 3 godine.

- poglavlje 9.4.1., komentar - radi se o teoretskom slučaju za koji u praksi postoji zanemariva vjerojatnost. Naime, poduzimanje takvog koraka zasigurno bi negativno utjecalo i na „operatore sa jakim tržišnim udjelom“ (iako u slučaju ovog tržišta svi operatori imaju tržišni udio od 100%). Nadalje, čak i uz nepostojanje izravnog međupovezivanja, uspostavljanje poziva je moguće ostvariti i tranzitnim putem preko operatora s kojim su oba operatora uspostavila izravno međupovezivanje. Osim toga, jedno od osnovnih načela koje operatori sa značajnom tržišnom snagom moraju poštovati jesu interoperabilnost te tzv. „essential facility doctrine“ koja je propisana posebnim zakonima iz područja zaštite tržišnog natjecanja što je još jedan od argumenata koji pobijaju bilo kakvu mogućnost odbijanja dogovora odnosno uskraćivanja međupovezivanja. Pri tome ističemo i poslovnu stranu i negativne učinke odbijanja dogovora odnosno uskraćivanja međupovezivanja. Stoga smatramo neutemeljenim prezentirane pretpostavke bez provedene dublje analize svih činjenica.

- poglavlje 9.4.2. i 9.4.3., komentar - smatramo kako je neutemeljeno trošak cijene završavanja (terminacije) poziva u pokretne mreže smatrati osnovnim čimbenikom koji djeluje na učinkovitost poslovanja pojedinog operatora. Cijena završavanja (terminacije) poziva predstavlja tek jednu komponentu (trošak) koja sudjeluje u određivanju konačne cijene pojedine usluge. Ovisno kako pojedini operator definira svoje cijene u odnosu na troškove ovisit će i njegova učinkovitost. Stoga je za očekivati kako regulatorne mjere kojima se snižavaju cijene završavanja (terminacije) poziva mogu imati ograničeni utjecaj na učinkovitost operatora koji od toga ima koristi, međutim dugoročno učinkovitost svakog takvog operatora ovisi ponajprije o njegovim poslovnim planovima. Skrećemo pažnju da je Agencija u poglavlju 10.1.4.2. c) navela da na nizak tržišni udio, osim objektivnih kriterija, može utjecati i loša poslovna/razvojna politika samog operatora što govori u prilog prethodno navedenog.

- poglavlje 9.4.5.1., komentar - analizom je Agencija utvrdila kako Tele2 ima 100% udjela na mjerodavnom tržištu, što ne odgovara iznesenom stajalištu u ovom poglavlju kako Tele2 nema jaki tržišni udio jer se cijelo poglavlje odnosi na udio na veleprodajnom tržištu. S obzirom na navedeno, smatramo kako u slučaju održavanja broja blokiranih i neuspjelih poziva svi operatori za koje se predlaže da budu određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom trebaju biti tretirani na isti način.

- poglavlje 9.4.5.2., komentar – slično kao i u komentaru prethodnog poglavlja, smatramo kako nije opravdano izdvajati samo T-Mobile i Vipnet, s obzirom da na mjerodavnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu

mrežu Tele2 ima 100%-tni udio, te bi se navedena pretpostavka na isti način mogla i na njega primijeniti.

- poglavlje 9.4.6., komentar – kao što smo već u prethodne dvije točke naveli smatramo neutemeljenim navoditi da samo T-Mobile i Vipnet imaju jaki tržišni udjel.

Postupak pregovora, obveze i prava stranaka koje su im pristupile propisan je Zakonom o obveznim odnosima. Bez obzira na postojanje regulatornih obveza koje određuje regulatorno tijelo, ugovorne strane pri sklapanju pravnih poslova moraju poštovati temeljna načela obveznog prava, što uključuje i zabranu korištenja povjerljivih podataka do kojih mogu doći tijekom pregovora. Osim toga, navođenjem instrumenata osiguranja plaćanja kao primjera nerazumnog odnosno neopravdanog zahtjeva, a koji bi predstavljao prepreku ulasku na tržište novom operatoru, Agencija zadire u područje slobode uređivanja ugovornih odnosa kao jednog od temeljnih načela obveznog prava, odnosno poduzetničkih i tržišnih sloboda kao temeljnih načela Ustava RH. Ugovor o međupovezivanju je dvostranoobvezni ugovor koji sklapaju dvije pravne osobe te obje strane tog ugovora imaju prava i obveze. Vjerovnikovo pravo je zatražiti primjeren instrument osiguranja plaćanja, što podrazumijeva i određivanje iznosa tog pojedinog instrumenta, a što sve ovisi o specifičnosti pojedinog slučaja i procjene platežne sposobnosti dužnika. Ne može se od jedne ugovorne strane tražiti da trpi štetu ili da sklapa nepovoljne pravne poslove, a da pri tome omogućuje drugoj strani da neispunjenjem ugovornih obveza, odnosno neplaćanjem ostvaruje korist iz tog pravnog posla.

Drugim riječima, umanjivati poslovnu sigurnost operatora i mogućnost naplate njegovih potraživanja ograničavanjem njegove slobode traženja instrumenta osiguranja plaćanja proglašavajući isti diskriminirajućim je apsolutno neosnovano.

Isti komentar odnosi se i na odlomak 9.4.9. – Taktike odgađanja. Kao što smo već naveli, ugovorne strane imaju pravo na pregovore koji prethode sklapanju ugovora o međupovezivanju, a trajanje pregovora ne može se jednoznačno unaprijed odrediti, već ovisi o postizanju konsenzusa o svim odredbama ugovora.

- poglavlje 9.4.7. – Neopravdano korištenje informacija o konkurentima – Navedeni primjer korištenja informacija koje jedan operator može zlorabiti u svrhu izrade tarifnih paketa u potpunosti prilagođenih korisnicima drugog operatora kako bi privukao korisnike drugih operatora ili motivirao svoje korisnike da ne promijene operatora držimo neodgovarajućim i malo vjerojatnim. Nejasno je koje bi to informacije jedan operator mogao iskoristiti, a do kojih bi došao kroz pregovore s drugim operatorom u postupku međupovezivanja jer podaci o korisnicima i maloprodajnim uslugama nisu predmet ugovora o međupovezivanju.

Slijedom navedenog, ovi primjeri se ne mogu smatrati diskriminacijom na bilo kojoj osnovi jer bi se u protivnom dovela u pitanja osnovna načela ugovaranja propisana posebnim propisima.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 3. - smatramo neosnovanim tvrditi da će se jedino pod pretpostavkom da postoji obveza davanja pristupa za potrebe međupovezivanja isto realizirati. Naime, s obzirom da se u slučaju međupovezivanja zapravo radi o uzajamnom pristupu, uspostavljanje istog predstavlja interes obje strane.

S obzirom da bi ukidanje uspostavljenog međupovezivanja od strane operatora koji ima značajnu tržišnu snagu na tržištu završavanja (terminacije) poziva u svoju pokretnu mrežu (a to su u predmetnom slučaju svi operatori koji su na tržištu) zapravo značilo smanjivanje razine usluga svojim krajnjim korisnicima, smatramo navedenu pretpostavku zanemarivo vjerojatnom.

Nadalje, u slučaju i da ne dođe do realizacije izravnog međupovezivanja, omogućavanje poziva između korisnika različitih mreža moguće je realizirati i preko trećih operatora s kojim oba operatora imaju realizirano izravno međupovezivanje.

Predlažemo stoga brisanje treće i četvrte rečenice u ovom odlomku.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 5, točka 1. - smatramo nužnim odrediti rok od najmanje 10 radnih dana za tehničku provjeru, te pripremu odgovora na zaprimljeni upit. U suprotnom, teoretski bi se moglo dogoditi da operator ima na raspolaganju samo četiri radna dana za potrebne provjere, te pripremu i slanje odgovora. Istovremeno, navedena promjena nema utjecaj na dinamiku realizacije međupovezivanja.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 5, točka 3. - s obzirom da zajedničko korištenje antena, antenskih stupova zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza ne predstavlja način realizacije međupovezivanja, a sukladno gore spomenutom principu kako Agencija smatra ovu obvezu odrediti samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja, mišljenja smo da je predloženu točku 3. potrebno brisati.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 5, točka 4. - nejasno je na što se misli navedenim u ovoj točki i u kakvoj je to vezi s međupovezivanjem. Nadalje nejasno je na koji način je povezana obveza davanja pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže s obvezom pružanja neke usluge, posebno što ista nije ni na koji način specificirana. Stoga smatramo da je ovu točku 4. potrebno brisati, odnosno ako se taj prijedlog odbije, obrazložiti na što se misli.

Također, vezano uz točke 3. i 4. poglavlja 10.1.1., napominjemo da se su sve vrste pristupa od strane operatora pokretnih mreža predmet testa tri mjerila koji se provodio za tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 6. - Kao što smo već obrazložili pod 9.4.6. i 9.4.7. protivimo se karakteriziranju postupka pregovora kao taktikom odgađanja.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 8. - sukladno navedenom vezano uz poglavlje 10.1.1., odlomak 5, točka 3. predlažemo brisanje ovog odlomka.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 9. - kao što smo već u prethodnim točkama naveli mišljenja smo kako nije ispravno tvrditi kako alternativno rješenje ne postoji, stoga predlažemo da ovaj odlomak glasi:

„Operatorima sa značajnom tržišnom snagom T-Mobileu, Vipnet-u i Tele2 je predložena obveza da ne smiju uskratiti već uspostavljeno međupovezivanje bez da o tome prethodno obavijeste Agenciju iz razloga što bi u navedenom slučaju operator kojem je uskraćeno međupovezivanju morao tražiti alternativni put do korisnika tog operatora.“

Također, s obzirom da je moguće kako je u pojedinim situacijama nužna obustava usluga. Naime, obustava usluga je predviđena i kao obvezni sadržaj standardne ponude sukladno Pravilniku o standardnim ponudama, Stoga, smatramo kako nema osnove da se takva mogućnost ograničava ovim dokumentom.

- poglavlje 10.1.1., odlomak 10. i 11. - Agencija iznosi općenite zaključke o primjerenosti predloženih regulatornih obveza, ali pri tome ne daje argumentaciju za iste - zašto Agencija očekuje da će baš ove predložene obveze osigurati djelotvorno tržišno natjecanje.

Suprotno iznesenom mišljenju Agencije, recentna zakonodavna praksa u ovom području ukazuje na nisku razinu pravne sigurnosti koja se jamči operatorima. Primjerice, objavom Ispravka Pravilnika o plaćanju naknada za pravo uporabe adresa, brojeva i radiofrekvencijskog spektra na netransparentan način i bez provođenja javne rasprave povećane su naknade za pravo uporabe brojeva, donošenjem Pravilnika o plaćanju naknada za obavljanje poslova Agencije prije donošenja Financijskog plana i Godišnjeg programa rada Agencije za 2009. godinu propisane su naknade iz kojih se financira Agencija, bez mogućnosti uvida u planirane prihode i rashode i njihovu strukturu te korelaciju s visinom pojedine naknade.

Potpuno je nejasno zašto Agencija ovdje navodi da je zakonskim i podzakonskim aktima osigurano poštovanje odgovarajućih prava intelektualnog vlasništva. Navedenim člankom 61. stavak 5. podstavak 5. ZEK-a propisano je da Agencija, pri donošenju odluke o određivanju regulatornih obveza, a osobito pri procjeni jesu li nametnute obveze razmjerne regulatornim načelima i ciljevima iz članka 5. ZEK-a, mora uzeti u obzir, između ostalog: „*prema potrebi*, odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva“. S obzirom da nije navedeno zašto Agencija smatra da postoji potreba uzimanja u obzir prava intelektualnog vlasništva te na koja prava intelektualnog vlasništva se ovdje mislilo, držimo da ovaj dio rečenice treba brisati kao suvišan. Općenito, držimo da samo nabranje svih čimbenika o kojima Agencija treba voditi računa, u skladu s odredbom članka 61. stavak 5. ZEK-a, nije dostatno obrazloženje razmjernosti predloženih odluka s ostvarivanjem regulatornih načela i ciljeva propisanih ZEK-om, već je bilo potrebno dati i obrazloženje na koji način je, primjerice, Agencija uzela u obzir odgovarajuća prava intelektualnog vlasništva.

- poglavlje 10.1.3., odlomak 15. – temeljem navedenog može se zaključiti kako Agencija očekuje da svi operatori moraju imati identične standardne ponude, odnosno ako jedan operator nešto želi izmijeniti to će morati i drugi. Navedeno smatramo neopravdanim, odnosno ako bi se isto primijenilo to bi značilo da operatori niti ne moraju imati svoju standardnu ponudu, nego da bi bilo dovoljno da Agencija propiše sve uvjete međupovezivanja.

- poglavlje 10.1.3., odlomak 16. - skrećemo pažnju na već iznesene komentare u vezi usklađenosti regulatornih obveza. Nadalje, u iznesenim argumentima ne nalazimo osnovano obrazloženje zašto bi se na pojedine operatore sa značajnom tržišnom snagom obveza transparentnosti primjenjivala na drukčiji način čime se T-Mobile i Vipnet razvidno diskriminiraju.

- poglavlje 10.1.4.1., odlomak 1, prva točka - smatramo kako je potrebno jasno navesti na koje cijene se misli, npr. „obveza troškovne usmjerenosti cijena završavanja (terminacije) poziva“.

- poglavlje 10.1.4.1., odlomak 2. - ako projekt još nije započeo nije jasno zašto se u tekstu Agencija poziva na obvezu koja će stupiti na snagu nakon ove analize tržišta, odnosno zašto se poziva na obvezu temeljem ZOT-a.

- poglavlje 10.1.4.2., odlomak 3. - smatramo neprihvatljivim da se razina regulatorne obveze određuje temeljem ocjene nečije interne (ne)mogućnosti za implementaciju iste. Pri tome određena primjerena odgoda (računano u mjesecima) u realizaciji iste može biti prihvatljiva, međutim ne može predstavljati razlog za oslobađanje od određenih obveza. Drugim riječima, nije razvidna osnovanost oslobađanja Tele2 od obveze troškovnog računovodstva čime se T-Mobile i Vipnet dovode u diskriminirajući položaj.

S obzirom da neovisno o implementiranom modelu troškovnog računovodstva Agencija i dalje zadržava pravo usporedbe istih s referentnim vrijednostima, upitna je i opravdanost općenitog nametanja obveze troškovnog računovodstva.

- poglavlje 10.1.4.2., odlomak 5. - u zemljama Europske unije regulatori postupaju na način da se početna asimetrija izjednači, sukladno stavovima Europske komisije, dok se u slučaju Republike Hrvatske, asimetrija predloženim cijenama povećava. Štoviše, usporedbom s navedenim u poglavlju 7.4. prema stajalištu Agencije asimetrije u RH zapravo nije niti bilo do početka ove godine. Ovakvo postupanje Agencije kojim se zapravo uvodi asimetrija je suprotnosti s europskom praksom i referentnim pokazateljima.

- poglavlje 10.1.4.2., odlomak 9., prva rečenica - kao što smo već prethodno naveli Tele2 je u trenutku ulaska na tržište samostalno predložio cijenu usluge za završavanje (terminaciju) poziva u svoju mrežu, te je bio u položaju postići višu cijenu. Stoga navod iz prve rečenice držimo netočnom. S obzirom na do sada navedeno smatramo kako je cijeli ovaj odlomak potrebno brisati.

- poglavlje 10.1.4.2., odlomak 10. - Tele2 je s obzirom na prikazano u ovoj analizi već izgradio gotovo cijelu mrežu, odnosno ne može se više reći da je to nije nešto čemu teže, te je time navedeni cilj Agencije već ostvaren. Nadalje tržišni udio Tele2 kontinuirano raste što bi uz odgovorno poslovanje trebalo pridonositi uspješnijem poslovanju.

- poglavlje 10.1.4.2. a), odlomak 3. - navedeno je mogao biti argument na početku kad je Tele2 ušao na tržište. U trenutku kada je Tele2 već zapravo izgradio mrežu, te su mu dodijeljene i frekvencije u GSM900 području, smatramo kako za promatrano razdoblje navedeno nema tako značajan utjecaj kako je navedeno. Također, skrećemo pažnju da nije dana nikakva osnova za izračun navedenih 30%. Kako Tele2 sada koristi iste frekvencijske pojaseve kao T-Mobile i Vipnet, za očekivati je da će i troškovi izgradnje mreže biti podjednaki, te nije opravdano raditi razliku cijene završavanja poziva između operatora. Pri tome ističemo da već uložene investicije ne smiju biti osnova za razliku cijene međupovezivanja.

- poglavlje 10.1.4.2. b), odlomak 6. – nejasno je temeljem kojih kriterija je Agencija došla do zaključka da je opravdano da Tele2 temeljem navedenog kriterija može naplaćivati 25% višu cijenu.

- poglavlje 10.1.4.2. točka 4. – nejasno je kako će Tele2 temeljem izračuna po iznesenom modelu imati iste cijene kao T-Mobile i Vipnet ako će se cijene završavanja (terminacije) određivati tada temeljem troškovnih modela. Nadalje, Agencija ovime određuje obvezu koja će stupiti na snagu za četiri godine, a do tada bi već trebali provesti novu analizu tržište, te stoga smatramo kako ova obveza formalno nema smisla.

3.2 Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža“

- poglavlje 5.3.1.odlomak 2. –predlažemo umjesto riječi „*kupnjom*“ navesti „*aktivacijom dodijeljene*“. Naime, u slučaju T-Mobilea SIM kartice se korisnicima dodjeljuju u svrhu korištenja T-Mobile usluga, a T-Mobile zadržava pravo vlasništva nad T-Mobile SIM karticama.

- poglavlje 5.3.4. a) i b) – skrećemo pažnju Agenciji da s obzirom da realizacija pojedinih načina pristupa može biti tehnički kompleksna, te da je za omogućavanje potrebna i nabava dodatne opreme i programskih rješenja, a sve ovisno o zahtjevu operatora koji traži pristup, u pojedinim slučajevima pristup neće moći biti realiziran u kratkom vremenskom razdoblju i bez dodatnih troškova.

- poglavlje 6.1.2. b), odlomak 2. – sukladno Pravilniku o plaćanju naknada za pravo uporabe adresa, brojeva i radiofrekvencijskog spektra, te Pravilnika o plaćanju naknada za obavljanje poslova Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije ukupna cijena radiofrekvencijskog spektra širine 1MHz jeftinija je u GSM/DCS 1800 području nego u GSM 900 području.

Cijena 1 MHz uparenog spektra	U korist Agencije	U korist državnog proračuna	Ukupno
GSM900	483.618,00 kn	1.600.000,00 kn	2.083.618,00 kn
GSM/DCS 1800	483.618,00 kn	800.000,00 kn	1.283.618,00 kn

Shodno navedenom molimo da se ispravi navod kako je frekvencijski spektra GSM/DCS 1800 skuplji u odnosu na frekvencijski spektar GSM 900.

- poglavlje 6.2. c), odlomak 1. na stranici 36. – smatramo kako je u posljednjoj rečenici ispravnije navesti kako postojeći operatori na tržištu nisu *za sada* uspjeli postići komercijalni dogovor s Telcro Grupom d.o.o.

- poglavlje 6.2. c), odlomak 2. na stranici 36. – T-Mobile nije odbio zahtjev Telcro Grupe d.o.o., nego je štoviše pripremio i dostavio prijedlog ugovora za traženi pristup. Stoga je netočna tvrdnja kako je T-Mobile odbio zahtjev Telcro Grupe d.o.o.

3.3 Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“

- poglavlje 5.3.1.1.2. – kao alternativna usluga se može smatrati i slanje MMS-a ili e-mail poruka putem pokretnih uređaja.

- poglavlje 5.3.3. odlomak 2. – s obzirom da se u trećoj rečenici ovog poglavlja uspoređuju tehničke karakteristike usluge, smatramo kako nema razloga da se navode samo T-Mobile i Vipnet, a ne i Tele2.

- napomene 33. i 34. – ako se navodi koji dio podataka je dostavio T-Mobile, te da je Tele2 jedini dostavio sve podatke, smatramo kako bi bilo korektno onda navesti koji dio podataka je dostavio i Vipnet, odnosno ne navoditi detalje za T-Mobile, ako se ne navode niti za Vipnet.

- poglavlje 6.2. c) Slika 5. – prema navedenom u ovoj točki slika bi se trebala odnositi na trend razvoja prihoda od zaprimljenih (terminiranih) SMS poruka po operatorima, pa predlažemo da se u nazivu Slike 5. to i navede.

3.4 Komentari i prijedlozi izmjena u dokumentu „Tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama“

- poglavlje 4.1. odlomak 1. – smatramo kako je netočan navod da je jedini mogući način regulacije operatora sa znatnijom tržišnom snagom sukladno ZOT-u bila naknadna ex-post regulacija cijena. Naime, iako je za regulaciju cijena zaista bila predviđena samo naknadna (ex-post) regulacija, postojale su i druge obveze operatora sa znatnijom tržišnom snagom za koje je bila predviđena prethodna (ex-ante) regulacija.

- poglavlje 4.2.1. odlomak 6. – predlažemo umjesto riječi „*pretplata*“ navesti riječ „*naknada*“, s obzirom se ista više ne navodi u ZEK-u, a niti od strane operatora.

- poglavlje 4.4. napomena 17. – operatorima u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama su izdavanjem Potvrde o primitku prethodne obavijesti sukladno članku 123. prestali važiti ugovori o koncesiji. Međutim, dozvole za uporabu radijskih frekvencija za GSM i UMTS frekvencije nastavljaju važiti, te je Agencija samo donijela odgovarajuća rješenja kojima se utvrđuje trajanje dozvola, te pojedini uvjeti. Sukladno tome potrebno je izmijeniti tekst u ovoj napomeni.

3.5 Ostali komentari i prijedlozi izmjena dokumenata

Komentari i prijedlozi izmjena navedeni u ovom poglavlju odnose se na istovjetne dijelove sljedećih dokumenata:

- Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu (dalje: „Analiza“)
- Tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu (dalje: „Test tržišta 1“)
- Tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža (dalje: „Test tržišta 2“)

- Tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama (dalje: „Test tržišta 3“)

Kada se komentari odnose na sve gore navedene dokumente, tada se ti dokumenti zajednički nazivaju „Dokumenti“.

- poglavlje 1. odlomak 1. i poglavlje 2.2. odlomak 1. Dokumenta – smatramo kako bi ispravnije bilo navesti kako „...Agencija primjenom odredaba ZEK-a osigurava uvjete za efikasno tržišno natjecanje...“

- u tekstu svih Dokumenta potrebno je naziv „T-Mobile d.o.o.“ izmijeniti na način da se navede „T-Mobile Hrvatska d.o.o.“

- u tekstu svih Dokumenta potrebno je uskladiti terminologiju koja se koristi – nazivi tržišta navode „pokretnu javnu komunikacijsku mrežu“ ili „pokretna elektronička komunikacijska mreža“, a u tekstovima se uz te pojmove koristi još i pojam „pokretna mreža“.

- poglavlje 2.2. odlomak 3. Dokumenta – u posljednjoj rečenici ovog odlomka navedeno je kako će na temelju provedene analize ili Testa tri mjerila biti određene, izmijenjene, zadržane ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a. S obzirom da se u ovom slučaju radi o prvom provođenju analize, odnosno Testa tri mjerila, smatramo nužnim da se navede kako nakon završetka tih postupaka sukladno odredbi članka 128. stavka 2. ZEK-a prestaju važiti i primjenjivati se sve regulatorne obveze koje su određene operatorima na temelju propisa koji su važili do stupanja na snagu ZEK-a.

- poglavlje 2.2. točka 1. odlomak 5. Dokumenta – u ovom odlomku se zapravo ponavlja navedeno u prethodnom, ali na način da je istodobno zadovoljavanje tri mjerila povezano izravno s mogućnošću prethodne regulacije. Sukladno ZEK-u prethodna regulacija je primjenjiva tek u slučaju kada se procijeni postoje li na određenom mjerodavnom tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom. Stoga predlažemo da se navedeni odlomak izmijeni na način da glasi:

„Navedeno je primjenjivo na preostalih 11 tržišta koja su bila sastavni dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima ili bilo koja druga tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj.“

Podredno, ako se ne prihvati ova predložena izmjena, svakako bi trebalo izmijeniti ovaj odlomak na način da se navede kako su nakon utvrđivanja istodobnog zadovoljenja tri mjerila pojedina tržišta podložna prethodnoj regulaciji.

- poglavlje 2.2. točka 2., odlomak 2. Dokumenta – temeljem navedenog u Dokumentima i kao što je već navedeno u komentarima T-Mobilea koji se odnose na pravnu osnovu analize nije razvidno na koji način je Agencija surađivala sa AZTN-om te kako je već navedeno postavlja se pitanje opravdanosti provođenja javne rasprave bez zatraženog mišljenja AZTN-a, odnosno omogućivanja svim zainteresiranim stranama u postupku da daju svoja mišljenja, primjedbe i prijedloge u vezi s predloženim mjerama i zaključcima na kojima se iste temelje, u skladu s odredbama članka 22. ZEK-a.

- poglavlje 2.3. odlomak 6. u dokumentima Test tržišta 1, Test tržišta 2 i Test tržišta 3 – s obzirom se u ovom slučaju nije provodila analiza nego samo test tri mjerila, predlažemo sljedeću izmjenu ovog poglavlja:

„Popis operatora elektroničkih komunikacijskih mreža čiji podaci su korišteni pri provođenju testa tri mjerila...“

- poglavlje 2.3. posljednji odlomak u dokumentima Test tržišta 2 i Test tržišta 3 – s obzirom da Agencija nije provodila detaljnu analizu ovih tržišta, predlažemo sljedeću izmjenju:

„Agencija je dana 28. studenog 2008. godine zaprimila dodatne podatke i/ili pojašnjenja od strane prethodno navedenih operatora, koji pružaju usluge u pokretnim mrežama, te nastavila provođenje testa tri mjerila za mjerodavno tržište...“

- poglavlje 2.3. Dokumenta – Prikazani kronološki slijed aktivnosti u svim Dokumentima navodi općeniti slijed aktivnosti koji se odnosi na postupak analize ili provođenja testa tri mjerila na svim tržištima koja se odnose na pokretne mreže. Međutim pri tome je izostavljena informacija o postupku utvrđivanja tržišta završavanja (terminacije) SMS poruka, osim u dokumentu Test tržišta 1. Smatramo kako je informaciju o postupku utvrđivanja tržišta završavanja (terminacije) SMS poruka nužno navesti, ako ne u svim Dokumentima, onda barem u Analizi. Naime, i prema navedenom obrazloženju Agencije u odluci od 26. siječnja 2009. (Klasa: UP/I-344-01/08-01/1583, Urbroj: 376-11-08-01), nedvojbeno je kako je provođenje postupka utvrđivanja tržišta završavanja (terminacije) SMS poruka usko vezano uz analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu.

Također, niti u Testu tržišta 1. nije navedena činjenica o očitovanju T-Mobilea od 23.02.2009. vezano uz utvrđivanje tržišta završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu.

- poglavlje 3. odlomak 1. u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2 i poglavlje 4.2.1. odlomak 4. u dokumentu Test tržišta 3 – predlažemo umjesto riječi „kupnjom“ i navesti „aktivacijom dodijeljene“. Naime, u slučaju T-Mobilea SIM kartice se korisnicima dodjeljuju u svrhu korištenja T-Mobile usluga, a T-Mobile zadržava pravo vlasništva nad T-Mobile SIM karticama te stoga predlažemo navedenu izmjenju.

- poglavlje 4. odlomak 5. u dokumentu Test tržišta 2 – netočan je navod kako tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža nije bilo dio stare preporuke o mjerodavnim tržištima, te stoga predlažemo brisanje riječi „niti je bilo dio stare Preporuke o mjerodavnim tržištima“.

- poglavlje 5.1. prva točka u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2, odnosno poglavlje 5.1.1. a) u dokumentu Test tržišta 3 - opis koji se odnosi na T-Mobile u većem dijelu iznosi netočne podatke, kako u pogledu pravne osobnosti navedenih društava, tako i u pogledu kronologije razvoja tržišta pokretnih mreža i usluga koje se pružaju na tom tržištu. HT - Hrvatske telekomunikacije d.d. osnovane su 28. prosinca 1998. godine, na temelju Zakona o razdvajanju Hrvatske pošte i telekomunikacija na Hrvatsku poštu i Hrvatske telekomunikacije („Narodne novine“, br. 101/98. i 65/99. – Zakon o privatizaciji Hrvatskih telekomunikacija d.d. – čl. 10.), kojim je poduzeće Hrvatske pošte i telekomunikacije (HPT s.p.o.) razdvojeno na dva nova dionička društva: HT - Hrvatske telekomunikacije d.d. (HT d.d.) i HP - Hrvatska pošta d.d. (HP d.d.). HT d.d. započelo je s poslovanjem 1. siječnja 1999. godine. *Mobitel 099*, *Simpa* i *Cronet* nisu bile pravne osobe pa stoga niti tvrtke kćeri HT d.d. niti je njihovim spajanjem nastao HTmobile, kako se navodi u tekstu, već su to bili nazivi komercijalnih usluga. Stoga predlažemo da se navedena točka izmijeni na sljedeći način:

„T-Mobile Hrvatska d.o.o. - Prvu mobilnu uslugu u Republici Hrvatskoj pod nazivom Mobitel 099 lansirao je HPT s.p.o. 1990. godine, a prvi komercijalni poziv u NMT mreži ostvaren je u prosincu iste godine. Navedena usluga pružala se preko analogne NMT mreže do 31. ožujka 2005. godine kada je Odlukom Vijeća Hrvatske agencije za telekomunikacije prestala koncesija za telekomunikacijske usluge s uporabom radiofrekvencijskog spektra – NMT sustav. Prva usluga u GSM mreži pružena je 1996. godine.“

HT - Hrvatske telekomunikacije d.d. osnovane su 28. prosinca 1998. godine, na temelju Zakona o razdvajanju Hrvatske pošte i telekomunikacija na Hrvatsku poštu i Hrvatske telekomunikacije („Narodne novine“, br. 101/98. i 65/99. – Zakon o privatizaciji Hrvatskih telekomunikacija d.d. – čl. 10.), kojim je poduzeće Hrvatske pošte i telekomunikacije (HPT s.p.o.) razdvojeno na dva nova dionička društva: HT - Hrvatske

telekomunikacije d.d. (HT d.d.) i HP - Hrvatska pošta d.d. (HP d.d.). Tijekom 2002. godine HT mobilne komunikacije d.o.o. (HTmobile) osnovane su kao zasebna pravna osoba i ovisno društvo u potpunom vlasništvu HT d.d. za pružanje pokretnih telekomunikacijskih usluga. S poslovnom aktivnošću započeo je 1. siječnja 2003. godine a u listopadu 2004. službeno mijenja naziv u T-Mobile Hrvatska d.o.o. (T-Mobile). Vijeće Hrvatske agencije za telekomunikacije dana 18. listopada 2004. godine donijelo je Odluku kojom je trgovačkom društvu HT-mobilne komunikacije d.o.o. dalo koncesiju za obavljanje javnih telekomunikacijskih usluga uz uporabu radiofrekvencijskog spektra u mobilnoj mreži treće generacije UMTS za područje Republike Hrvatske“.

- poglavlje 5.1. odlomak 3. u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2, odnosno poglavlje 5.1.1. a) odlomak 3. u pokumentu Test tržišta 3 – predlažemo na kraju ovog odlomka dodati rečenicu: „Sva tri operatora također imaju potpisane ugovore o međupovezivanju i sa operatorima u nepokretnim mreža.“ Smatramo ispravnim navesti i činjenicu kako je ostvareno i međupovezivanje s operatorima u nepokretnim mrežama, odnosno kako je ostvarena i mogućnost komunikacije između korisnika pokretnih i nepokretnih mreža.

- naslov poglavlja 5.2. i poglavlje 5.2. odlomak 1. u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2 – mišljenja smo da je naslov navedenog poglavlja i objašnjenje odlomka 1. istog netočno iz razloga što je temeljem ZOT-a regulirano tržište međusobnog povezivanja odnosno temeljem istog su isključivo definirane regulatorne obveze, a ne stanje na tom tržištu jer stanje na tržištu nije definirano zakonom u slučajevima postojanja tržišnog natjecanja (iznimku čini monopol koji ne postoji na predmetnim tržištima). Stoga smatramo kako je nužno izmijeniti naslov poglavlja na način da isti glasi „Trenutni status operatora na tržištu međusobnog povezivanja“ u svim navedenim dokumentima te da je u odlomku 1. nužno i terminološko usklađivanje sukladno pojmovima korištenima u ZOT-u:

„ZOT-om je bilo propisano da operator koji ima tržišni udjel veći od 25% na određenom mjerodavnom tržištu ima znatniju tržišnu snagu na istom. ZOT se temeljio na regulatornom okviru iz 1998. godine koji je propisivao da je tržišni udjel veći od 25% dovoljan za određivanje operatora sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu.“

- poglavlje 5.2. odlomci 2. i 3. u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2 – ZEK-om nije određeno koja tržišta uključuje mjerodavno tržište međusobnog povezivanja.

Stoga smatramo da je potrebno izmijeniti odlomak 2. i 3. poglavlja 5.2. svih dokumenata na način kako slijedi:

„Temeljem navedenog, Vijeće Hrvatske agencije za telekomunikacije je dana 30. ožujka 2007. godine donijelo Rješenje kojim se utvrđuju operatori sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu međusobnog povezivanja. U skladu s navedenim rješenjem, Vipnet, T-Mobile i HT su proglašeni operatorima sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu međusobnog povezivanja na temelju tržišnog udjela koji je kod T-Mobilea iznosio 39,37%, a kod Vipnet-a 32,58%.

Nadalje, Vijeće Hrvatske agencije za telekomunikacije je dana 17. prosinca 2007. godine objavilo popis mjerodavnih detalje tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na tim mjerodavnim tržištima.“

Naime, regulatorne obveze su operatorima bile propisane temeljem proglašenja operatora sa znatnijom tržišnom snagom. S obzirom da Rješenje kojim su određeni operatori sa znatnijom tržišnom snagom nije imalo navedeno razdoblje u kojem bi se propisane regulatorne obveze imale primjenjivati na operatore za znatnijom tržišnom snagom, kao i na činjenicu da prilikom objavljivanja popisa mjerodavnih tržišta i operatora i davatelja telekomunikacijskih usluga koji imaju znatniju tržišnu snagu na tim mjerodavnim tržištima nije analizirano tržište, smatramo kako nije ispravno navoditi da se objavom popisa produžavao status operatora sa znatnijom tržišnom snagom.

Također, smatramo kako nije ispravno navoditi kako se status operatora sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu međusobnog povezivanja produžuje na tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu, tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža i tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu, s obzirom da se dimenzije tih tržišta tek sada prvi put određuju, odnosno da su analiza ili provođenje testa tri mjerila na tim tržištima tek sada u tijeku.

- poglavlje 5.3.1. Slika 2. u dokumentu Analiza, poglavlje 6.2. a) Slika 2. u dokumentu Test tržišta 2, poglavlje 5.2. a) Slika 3. u dokumentu Test tržišta 3 - podaci koje su operatori bili obvezni dostaviti odnosili su se na razdoblje do 30.06.2008. S obzirom je T-Mobile podatke dostavio za traženo razdoblje, podaci za posljednja dva razdoblja (status na 1. kolovoz i 1. rujna 2008) sa navedenih slika nisu mogli biti korišteni iz upitnika za tržišta u pokretnim mrežama već iz nekih drugih izvora.

- poglavlje 5.4.1. odlomak 1. u dokumentima Analiza, Test tržišta 1 i Test tržišta 2, odnosno poglavlje 4.3.1. odlomak 1. dokumenta Test tržišta 3 – odluke o davanju novih koncesija za UMTS donesene su u 2004. godini.

- poglavlje 5.5. odlomak 2. u dokumentima Analiza i Test tržišta 1 – ugovori o koncesijama su sukladno članku 123. ZEK-a, po izdavanju potvrde o primitku prethodne obavijesti prestali važiti tijekom veljače 2009. godine

4 Komentari i prijedlozi izmjena prijedloga odluka Vijeća Agencije

- Odluka koja se odnosi na tržište završavanja (terminacije) poziva u vlastitu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu

Smatramo kako je radi izbjegavanja dvojbi potrebno u prvoj točki teksta odluke jasno navesti kako na temelju provedenog postupka analize mjerodavnog tržišta, a u skladu s člankom 128. ZEK-a prestaju važiti i primjenjivati se sve regulatorne obveze (ne samo obveza računovodstvenog odvajanja) na tržištu međusobnog povezivanja, a koje se odnose na uslugu završavanja (terminacije) poziva, određene ili propisane ZOT-om i ostalim podzakonskim propisima donesenim temeljem ZOT-a operatorima sa znatnijom tržišnom snagom.

U sljedećim točkama može se dalje navesti, kako je i predloženo, koji se operatori određuju operatorima sa značajnom tržišnom snagom, te koje se regulatorne mjere određuju tim operatorima.

- Odluka koja se odnosi na tržište završavanja (terminacije) SMS poruka u vlastitu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu
- Odluka koja se odnosi na tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz pokretnih javnih komunikacijskih mreža
- Odluka koja se odnosi na tržište javno dostupne telefonske usluge u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama

Smatramo kako bi bilo ispravno navesti u prvoj točki prijedloga ovih odluka kako se ukidaju sve regulatorne obveze na pojedinim mjerodavnim tržištima na temelju provedenog postupka utvrđivanja tržišta podložnih prethodnoj regulaciji.

U sljedećoj točki ovih odluka bi nadalje trebalo navesti kako je Agencija utvrdila da ova mjerodavna tržišta nisu podložna prethodnoj regulaciji, te da se stoga operatorima na mjerodavnim tržištima ne određuju nove regulatorne obveze

5 Zaključak

Nastavno na sve navedeno u prethodnim točkama komentara na predmetne dokumente analiza i prijedloge upravnih akata, T-Mobile iznosi ključne komentare i prijedloge kako slijedi:

- Agencija u vrijeme pokretanja javne rasprave o predmetnim postupcima utvrđivanja, određivanja i analize nije zaprimila službeno očitovanje AZTN-a koje je, prema Agenciji, trebalo biti sastavni dio analize i testa tri mjerila. S obzirom da je Agencija iskoristila svoje pravo iz članka 52. stavak 5. i 54. stavak 5. ZEK-a, postavlja se pitanje opravdanosti provođenja javne rasprave bez predmetnog mišljenja AZTN-a, odnosno omogućivanja svim zainteresiranim stranama u postupku da daju svoja mišljenja, primjedbe i prijedloge u vezi s predloženim mjerama i zaključcima na kojima se iste temelje, u skladu s odredbama članka 22. ZEK-a.
- Primijenjenu metodologiju izmjene cijene završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile je već komentirao u postupku izmjene Standardne ponude pristupa mreži i međusobnog povezivanja T-Mobile Hrvatska d.o.o. za operatore i davatelje usluga ovlaštene za pružanje telekomunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj (dalje: Standardna ponuda). Agenciji je poznato i da je T-Mobile podnio upravnu tužbu i pokrenuo upravni spor pred Upravnim sudom Republike Hrvatske protiv navedenog Rješenja. Skrećemo pažnju da će, u slučaju da Upravni sud uvaži tužbu T-Mobilea i poništi Rješenje Agencije, cijeli postupak analize mjerodavnih tržišta koji se zasniva na ovoj metodologiji biti upitan;
- Agencija nije uzela u obzir i vremensku dimenziju kretanja cijena terminacije u EU i u Republici Hrvatskoj koja dovodi u pitanje izračun trenutne srednje vrijednosti cijena terminacija putem metode benchmarka. Ne uzevši to u obzir, Agencija je propustila sagledati akumulirani učinak smanjivanja cijena terminacije u EU i usporediti ga s cijenama terminacije u Republici Hrvatskoj u istom vremenskom okviru čime je ignorirala ekonomsku vrijednost cijene terminacije u Republici Hrvatskoj kroz vrijeme. Dovoljno je spomenuti da je npr. u razdoblju od 2003. do 2006/7. cijena terminacije u Republici Hrvatskoj bila niža u usporedbi s referentnim vrijednostima i do 60% te je u tu svrhu potrebno posebno uzeti u obzir dinamiku sniženja cijene terminacije u Republici Hrvatskoj;
- Agencija je trebala prilikom analize uzeti u obzir cjelokupno gospodarsko stanje te utjecaj regulatornih obveza na sektor elektroničkih komunikacija kao dio ICT sektora i povezane industrije, a sve u svjetlu novog regulatorno-pravnog režima u Republici Hrvatskoj u kojem smo svjedočili 60 postotnom povećanju naknada za uporabu radiofrekvencijskog spektra te iznenadnim ispravcima podzakonskih akata kojima su se naknade za uporabu brojeva u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama povećale 10 puta, odnosno utjecaj novih regulatornih obveza na realizaciju planiranih prihoda i rashoda operatora pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža, te samim time i na realizaciju planiranih investicija u 2009. godini. Također, dovodi se u pitanje dinamika investicija za razvoj NGN-a te razvoja pokretnog širokopojasnog pristupa internetu kao i cjelokupni učinak svega navedenog na BDP;
- s obzirom na utvrđeni isti tržišni udio sva tri operatora, te na činjenicu kako je od trenutka od kada je Tele2 dobio koncesiju do kraja razdoblja u kojem će se predložene regulatorne mjere primjenjivati proći skoro 8 godina smatramo kako nema osnove za uvođenje različitih regulatornih obveza, što uključuje i obvezu izrade i objave standardne ponude. Vezano uz određivanje cijene završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu smatramo kako postupno uvođenje i povećavanje asimetrije cijena nije u skladu s europskom regulatornom praksom, odnosno preporukama da se ista ukine;
- umjesto predloženog povećanja asimetrije u cijenama pojedinih operatora, iste treba zapravo postupno ujednačavati, na način da se sadašnja asimetrija (na snazi od 01.03.2009.) u sljedeće tri godine postupno

smanjuje, odnosno da se za tri godine u potpunosti izjednači s cijenom završavanja (terminacije) poziva ostalih operatora u pokretnim elektroničkim komunikacijskim mrežama uzimajući pri tome u obzir navedeno potrebu da se cijena završavanja (terminacije) poziva u mrežu T-Mobilea i Vipneta postupno umanjuje počevši od stupanja na snagu novih obveza temeljem predmetne analize;

- tražimo da se cijena završavanja (terminacije) poziva u T-Mobile mrežu zadrži na trenutnoj razini, odnosno da iznosi 0,672 kn/minuti u razdoblju od godine dana od dana objave standardne ponude T-Mobilea, odnosno najmanje do 01.08.2010. godine, ovisno o tome kada će Agencija donijeti odluku iz članka 56. ZEK-a.;
- T-Mobile se ne protivi da se temeljem Analize tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu odredi kretanje cijena završavanja (terminacije) poziva za sljedeće trogodišnje razdoblje, s obzirom da isto daje mogućnosti i sigurnost poslovnog planiranja u tom razdoblju. Međutim, smatramo kako snižavanje cijena završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu na godišnjoj razini ne bi trebalo biti veće od 10%, pri čemu se treba uzeti u obzir visina cijena u EU koje mogu posljedično prouzročiti i niži postotak smanjenja, posebno ne prije nego se implementiraju troškovni modeli od strane operatora i Agencije.